

En skjult utestengning fra politikk

Kulturell klasseanalyse og politisk ulikhet

Introduksjon

Selv om det lenge har vært formell politisk likhet i Norge, har dette demokratiske idealet om likhet aldri blitt en realitet. Til tross for at alle borgere har stemmerett, yttings- og organisasjonsfrihet, er det langt fra likhet i faktisk politisk deltakelse.¹ Dette var et sentralt poeng i Willy Martinussens *Fjerndemokratiet* fra 1973, hvor det framgikk at store deler av befolkningen var fremmedgjort fra politikk og manglet viktige ressurser for å kunne delta i eller påvirke politikken.² I så måte ligner Norge mange andre demokratiske og kapitalistiske land,³ hvor det er som om de sosiale ulikhetene som vokser ut av produksjons- og markedsforholdene, «smitter» over på sivilsamfunnet. At det er sosiale ulikheter i politisk deltakelse er en gjenganger i lærebøkene i politisk sosiologi,⁴ men *hvorfor* det er slik, er mindre klart. Det foreligger flere bud på hvordan disse ulikhetene skal forstås: ressursmodellen som vektlegger betydningen av utdanning, en annen som hevder at verdien av utdanning er relativ til sosial posisjon, og en modell som legger vekt på tidlig sosialisering.

I denne artikkelen redegjør vi for et i norsk sammenheng lite kjent perspektiv på sosiale ulikheter i politisk interesse og deltakelse. Grunntanken i dette perspektivet er at politikk kan betraktes som en del av samfunnets legitime kultur. Som sådan kreves det en spesifikk form for *kompetanse* for å delta i den kulturen. En viktig implikasjon av dette er:

---

¹ Robert A. Dahl, *On Political Equality*. New Haven, Conn.: Yale University Press 2006; Stein Rokkan, *Stat, nasjon, klasse*. Oslo: Universitetsforlaget 1987.

² Willy Martinussen, *Fjerndemokratiet: sosial ulikhet, politiske ressurser og politisk medvirkning i Norge*. Oslo: Gyldendal 1973.

³ Russel J. Dalton, *The Participation Gap. Social Status and Political Inequality*. Oxford: Oxford University Press 2017, 47, 50.

⁴ Se f.eks. Elisabeth S. Clemens, *What Is Political Sociology?* London: Polity Press 2016.

Når store deler av befolkningen i praksis står uten, eller med en svært begrenset, mestring av redskapene som kreves for å fortolke og mene noe om politiske spørsmål, hva gjør de da?

Det som etter vårt syn ofte mangler i forståelsen av «vanlige folks» forhold til politikk – og spesielt i Norge – er en mer grunnleggende sosiologisk tilnærming. Mens begrepet «vanlige folk» ofte brukes på uklare måter, har det en presis betydning i forbindelse med denne tilnærmingen: Det betegner de mange som *ikke* er aktive deltagere i politikken. Selv om mange bidrag innenfor politisk sosiologi og statsvitenskap har interessert seg for klasseforskjeller i politiske valg og meningsdannelse,⁵ er det lengre mellom perspektiver som tar opp det mer grunnleggende spørsmålet om hvorvidt en i det hele tatt interesserer seg for, og engasjerer seg i, politikk. I denne artikkelen tar vi opp spørsmålet om ulikhet i forholdet til politikk som sådan. Som vi skal se, er en sentral implikasjon av dette at det ikke bare er ulikhet i grader av politisk interesse og forståelse, men at det også er kvalitative forskjeller i borgernes relasjon til politikk i seg selv. Folk kan ha grunnleggende ulike forståelser av hva politikk *er*, og de treffer politiske beslutninger på svært ulikt grunnlag. Vi argumenterer for at disse ulike relasjonene lar seg forstå ut fra hva slags liv og livssjanser en har og har hatt. Dette innebærer at politisk interesse og politisk deltakelse ikke forstås ved å betrakte folk bare i egenskap av å være «velgere», men som sosiale aktører med ulike ressurser, disposisjoner og livshistorier.

Her henter vi viktig inspirasjon fra den franske statsviteren Daniel Gaxie, særlig hans bok *Le Cens caché. Inégalités culturelles et ségrégation politique*.⁶ *Le Cens* var fra 1789 til 1848 en begrensning på stemmeretten etter skatteklasse: Bare de som betalte mest i skatt – dvs. de mest velstående – hadde stemmerett. Lignende bestemmelser fantes i Norges Grunnlov av 1814. Gaxies boktittel henspiller på at det i vår tid isteden er en skjult begrensning på politisk deltakelse, som nå først og fremst er *kulturell*. Boka tar utgangspunkt i det empirisk veletablerte funnet at det er omfattende politisk likegyldighet i vestlige samfunn, men hevder at disse ikke er blitt gitt en helhetlig teoretisk behandling. I boka henter Gaxie inspirasjon fra Bourdieu og hans kollegers analyse av de sosiale ulikhetene i interesse for og forståelse av kunst.⁷

---

⁵ Geoff Evans og Carl Noah, «Class and Politics», i *The SAGE Handbook of Political Sociology. Two Volume Set*. London: SAGE Publications Ltd 2018; Jeff Manza og Ned Crowley, «Class Divisions and Political Attitudes in the 21st Century», i *Handbook of Attitudes, Volume 2: Applications*, redigert av Dolores Albarracín og Blair T. Johnson. New York: Routledge 2018.

⁶ Daniel Gaxie, *Le Cens caché. Inégalités culturelles et ségrégation politique*. Paris: Le Seuil 1978.

⁷ Pierre Bourdieu, Alain Darbel og Dominique Schnapper, *The Love of Art*. Cambridge: Polity Press 1991.

I denne artikkelen presenterer vi hovedtrekkene i Gaxies analyse og belyser relevansen av denne for norske forhold, ved å gjøre bruk av de beste tilgjengelige datakildene. Først presenterer vi temaet «sosial ulikhet i politisk deltakelse». Dernest redegjør vi for vår egen tilnærming til klasse og sosial ulikhet – det vi kaller *kulturell klasseanalyse*. Etter å ha redegjort for data og metode vender vi oss til presentasjonen av hovedtrekkene i en kulturell klasseanalyse av politisk interesse og deltakelse. Underveis i dette bruker vi empiriske analyser for å vise relevansen av dette perspektivet for dagens Norge. I flere av analysene anvender vi et todimensjonalt klasseskjema (som måler både volum og sammensetning av kapital), noe som utgjør et selvstendig empirisk bidrag til den foreliggende litteraturen.

Sosial ulikhet i politisk deltakelse

Demokratier baserer seg på juridisk og politisk likhet, som betyr at alle borgerne skal ha de samme rettighetene og frihetene til å ytre seg om og delta i politikk. Imidlertid er det ikke slik at alle benytter seg av disse mulighetene til å delta. Det demokratiske idealet er ikke realisert i praksis.⁸ Spesielt viktig er det at ulikheten i politikken – i interesse, engasjement eller deltakelse – er så tett knyttet til sosiale ulikheter.⁹ Dette kan være problematisk, ettersom det kan føre til manglende politisk representasjon av bestemte samfunnsgrupper og deres interesser.

Slik var det i Norge da *Fjerndemokratiet* utkom i 1973¹⁰ og slik er det ennå. En viktig del av den politiske deltakelsen er det å avgi stemme i valg. Ved stortingsvalget i 2021 var det nesten 23 prosent av velgerne som lot være å stemme, en andel som har vært relativt lik i norske stortingsvalg siden begynnelsen av 1990-tallet.¹¹

Det er sosiale ulikheter i valgdeltakelse langs flere dimensjoner. Mens kvinner deltok mindre enn menn i stortingsvalg fram til 1985, er dette snudd i perioden etterpå. I valgene fra 2013 til 2021 er det en forskjell på omtrent tre prosentpoeng.¹² Menn er også noe oftere det

---

⁸ Dahl, *On Political Equality*. Martinussen, *Fjerndemokratiet*.

⁹ Dalton, *The Participation Gap*.

¹⁰ Martinussen, *Fjerndemokratiet*.

¹¹ Andelen som deltar i kommune- og fylkestingsvalg, har i hele etterkrigstiden, med unntak av kommunestyrevalget i 1963 (81 prosent), vært betydelig lavere enn ved stortingsvalg. <https://www.ssb.no/statbank/table/08243/tableViewLayout1/>. Jf. Øyvind Kleven, *Partivalg etter sosiale kjennetegn ved de siste storings- og kommunestyrevalgene*. SSB-rapport 2020/47. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå 2020.

¹² <https://www.ssb.no/statbank/table/11581/tableViewLayout1/>

Johannes Bergh og Dag Arne Christensen kaller «permanente hjemmesittere», det vil si at de ikke deltok i noen av lokal- eller stortingsvalgene mellom 2011 og 2017.¹³

Alder er også en sentral faktor, hvor de yngste (under 25 år) og de eldste (over 80 år) velgerne deltar i mindre grad enn andre. Kjønnsforskjellene er spesielt markante blant de yngre aldersgruppene. Eksempelvis hadde kvinner nesten 13 prosentpoeng høyere deltakelse enn menn i gruppen 20–24 år i 2021.¹⁴

Også innvandrerbakgrunn spiller en avgjørende rolle for deltakelse. Blant innvandrere var valgdeltakelsen i 2021 så lav som 50 prosent, mens den blant norskfødte med innvandrerforeldre var på 52 prosent, omtrent 20 prosentpoeng lavere enn den øvrige majoritetsbefolkning på samme alder.¹⁵ Hva gjelder «permanent hjemmesitting», har Bergh og Christensen vist at det var betydelige forskjeller mellom innvandrere og de som er etterkommere av innvandrere. 23 prosent av innvandrerne stemte ikke, mens tallet var 13 prosent for etterkommere.¹⁶

Det er også betydelige forskjeller i valgdeltakelse etter velgernes utdannings- og inntektsnivå. Øyvind Kleven fant at det i samtlige av valgene i 2011, 2013, 2015 og 2017 var omtrent seks ganger så høy sannsynlighet for at de mellom 25 og 44 år med grunnskoleutdanning *lot være* å stemme (omtrent 30 prosent) enn de i samme aldersgruppe som har høyere utdanning (omtrent fem prosent).¹⁷ Tilsvarende har Bergh og Christensen vist at det er store forskjeller i andelen permanente hjemmesittere etter inntekt. Mens det bare var fem prosent «permanente hjemmesittere» blant dem med høy inntekt, var andelen blant dem med lav inntekt hele 17 prosent.¹⁸

Den tradisjonelle forklaringen på ulikheter i politisk deltakelse, er at *utdannelse* fostrer evner, kunnskap og interesse for politiske spørsmål, noe som øker sannsynligheten for å delta politisk. Andre hevder at sammenhengen mellom utdanningsnivå og politisk deltakelse er spuriøs, og at det egentlig er en rekke bakenforliggende faktorer som forklarer

---

¹³ Johannes Bergh og Dag Arne Christensen, «Sporadiske velgere eller permanente hjemmesittere? Om sosiale forskjeller i valgdeltakelsen og velgermobilisering», i Johannes Bergh og Bernt Aardal (red.), *Velgere og valgkamp. En studie av stortingsvalget 2017*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2019.

¹⁴ <https://www.ssb.no/statbank/table/11581/tableViewLayout1/>

¹⁵ Øyvind Kleven, Tove Bergseteren, Terje Risberg og Hans Martin Corneliussen, *Innvandrere og stortingsvalget 2021*. SSB rapport 2022/51. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå 2022.

¹⁶ Bergh og Christensen 2018, 227

¹⁷ <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/hver-tredje-med-lite-utdanning-sitter-hjemme-i-valg-etter-valg>

¹⁸ Bergh og Christensen, «Sporadiske velgere eller permanente hjemmesittere?».

sammenhengen: kognitive evner utviklet i barndommen, foreldres utdanning eller foreldres politiske engasjement – altså et perspektiv som vektlegger tidlig *sosialisering*. Men utdanningsperspektivet har fått et forklaringsproblem ved at det generelle politiske kunnskapsnivået i befolkningen ikke synes å ha økt nevneverdig med utdanningseksplasjonen vi har sett de siste tiårene.¹⁹ En tredje forklaring hevder at «verdien» av utdanning er relativ – avhengig av fordelingen av utdanning i befolkningen – og at det heller er forskjeller i *sosial posisjon* som forklarer ulikheter i politisk deltakelse. Utdanning fungerer som en sorteringsmekanisme hvor ulike utdanningsutfall sorterer folk i statusbefengte posisjoner som fremmer eller hemmer deltakelse.²⁰

Til tross for at disse relativt klare sammenhengene mellom sosial posisjon og valgdeltakelse har eksistert over lang tid,²¹ og at de på ingen måte har forsvunnet, svant forskernes interesse for klasseanalytiske perspektiver hen utover på 1980- og 90-tallet.

Kulturell klasseanalyse og politikk

Selv om klasseanalysen har gjort en solid tilbakekomst i både ulikhetsforskningen generelt og i forskning på politisk ulikhet spesielt, er det ikke enighet om hva klasseanalyse innebærer eller i hva slags forskningsagenda som er knyttet til denne. Her tar vi utgangspunkt i *kulturell klasseanalyse*. Begrepet ble preget av den britiske sosiologen Mike Savage, og betoner en retning innen klasseforskning som henter inspirasjon fra Pierre Bourdieus og særlig *Distinksjonen*.²² Et sentralt element i den kulturelle klasseanalysen er hva vi forenklet kan kalle klassesamfunnets «doble eksistens». Klassesamfunnet er ikke bare å forstå som ulikheter i livssjanser og objektive sosioøkonomiske forskjeller, det dreier seg også om indregjorte disposisjoner – måter å oppfatte, oppleve, tenke og handle på – som Bourdieu kaller «habitus».²³ Klassesamfunnets doble eksistens innebærer imidlertid ikke at folk er passive aktører, underlagt og determinert av ytre strukturer. Habitus innebærer i stedet at

---

¹⁹ Michael X. Carpini og Scott Keeter. *What Americans Know About Politics and Why It Matters*. Yale University Press 1996; Atle Haugsgjerd, Stine Hesstvedt og Rune Karlsen, «Increased Media Choice and Political Knowledge Gaps: A Comparative Longitudinal Study of 18 Established Democracies 1995–2015», i *Political Communication* 38, nr. 62, 2021.

²⁰ Mikael Persson, «Education and Political Participation», i. *British Journal of Political Science* 45, nr. 3,, 2015.; Clair Willeck og Tali Mendelberg, «Education and Political Participation», i *Annual Review of Sociology* 25, 2022.

²¹ Jf. for eksempel Rokkan, *Stat, nasjon, klasse* og Martinussen, *Fjerndemokratiet*.

²² Jf. Mike Savage, «A New Class Paradigm?», i *British Journal of Sociology of Education* 24, nr. 4, 2003.

²³ Pierre Bourdieu, *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1984.

måten en forstår, opplever og handler i samfunnet på, gjøres ved hjelp av kroppslige disposisjoner som er formet av den ytre sosiale virkeligheten som skal forstås og handles i. Denne klasseteorien legger altså stor vekt på betydningen av *sosialisering*. En habitus preget av mye kulturell eller økonomisk kapital betyr ikke bare at en har så og så mye utdanning eller penger en kan bruke i et marked, men at de livsomstendighetene og erfaringene som er forbundet med det så å si avleires i personen: kunnskapen og selvforståelsen som rår i ens omgivelser, føles som naturlig og tatt-for-gitt. Habitus er ens historie slik den kroppsliggjøres og internaliseres som en «andre natur» og slik glemmes som historie – altså som sosialt skapt og betinget.²⁴ Selv om slike disposisjoner er preget av betydelig individuell variasjon – folk har ulike erfaringer – er det likevel en hel del trekk som er mer eller mindre felles for folk med lik klassebakgrunn. Bourdieu begrepsfester dette som «klassehabitus».

Et annet viktig element i denne formen for klasseanalyse er at klassebegrepet her ikke viser til ett bestemt sosialt forhold – slik som produksjonsforhold hos Marx – men i stedet til konfigurasjonen av en rekke viktige faktorer slik de opptrer *konkret* og empirisk. Dette skiller seg fra de abstrakte klassebegrepene vi finner hos Marx og Weber.²⁵ «Abstrakt» skal ikke her forstås som «vagt» eller «upresist», men viser til at en analyserer ett enkelt forhold, abstrahert fra alt det i realiteten henger sammen med. På denne måten skiller den kulturelle klasseanalysen seg tydelig fra den mer dominerende retningen innenfor dagens klasseanalyse, som forfekter et mer «minimalistisk» perspektiv,²⁶ hvor klasse utelukkende handler om sosiale relasjoner i arbeidsmarkedet og hvor alt som er forbundet med kultur, betraktes som irrelevant.²⁷

Mye oppmerksomhet har vært gitt *kulturelle praksiser* snevert forstått, altså det som er knyttet til kulturforbruk og smak.²⁸ Men i flere senere studier har perspektivet også vært

---

²⁴ Pierre Bourdieu, *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press 1990, 56.

²⁵ Andrew Sayer, *The Moral Significance of Class*. Cambridge: Cambridge University Press 2005.

²⁶ Wendy Bottero, *Stratification. Social Division and Inequality*. London: Routledge 2005.

²⁷ De argumenterer for at kulturelle forskjeller skal knyttes til hva de forstår som «status», ikke til klasse. Jf. Tak-Wing Chan og John H. Goldthorpe, «Class and Status: The Conceptual Distinction and Its Empirical Relevance», i *American Sociological Review* 72, nr. 4, 2007. For en utfyllende diskusjon og kritikk av denne tilnærmingen, se Magne Flemmen, Vegard Jarness, og Lennart Rosenlund, «Class and Status: On the Misconstrual of the Conceptual Distinction and a Neo-Bourdieuian Alternative», i *The British Journal of Sociology* 70, nr. 3, 2019.

²⁸ Tony Bennett, Mike Savage, Elizabeth Silva, Alan Warde, Modesto Gayo-Cal og David Wright, *Culture, Class, Distinction*. London: Routledge 2009; Johan Lindell, «Distinction Recapped: Digital News Repertoires in the Class Structure», i *New Media & Society* 20, nr. 8, 2018; Annick Prieur, Lennart Rosenlund og Jakob Skjøtt-Larsen, «Cultural Capital Today – a Case Study from Denmark», i *Poetics* 36, nr. 1, 2008; Anders Vassenden og

anvendt på politiske spørsmål.²⁹ I Norge er det etter hvert godt dokumentert at det finnes en såkalt homologi mellom det sosiale rommet og rommet for politisk stillingtaken. Det sistnevnte forstås da analogt med rommet for livsstiler. Der livsstilsrommet objektiverer de sentrale skillelinjene i livsstil og smak, representerer rommet for politisk stillingtaken de sentrale skillelinjene i folks politiske holdninger, slik disse kommer til uttrykk i spørreskjemaundersøkelser. Konstruksjonene av det politiske rommet i Norge finner at hovedskillelinjen følger et generalisert høyre vs. venstre-skille, som kombinerer holdninger knyttet til både økonomisk politikk og flere «verdispørsmål». En sekundær, men likevel viktig, skillelinje er hva vi kunne kalle et slags generalisert liberal vs. tradisjonell-skille, som går på tvers av høyre/venstre-skillet. I dette todimensjonale rommet kan en da skille mellom fire hovedtyper stillingtaken: en liberal, «nye venstre»-posisjon, som kombinerer venstreorienterte økonomiske holdninger med sterk støtte for miljøvern, bistand, innvandring og likestilling, en økonomisk liberal høyreposisjon, som først og fremst karakteriseres av høyreorienterte holdninger i økonomiske spørsmål, en tradisjonell sosialdemokratisk variant som karakteriseres primært av venstreorienterte holdninger i økonomiske spørsmål, og til slutt en slags «nye høyre», som primært kjennetegnes av «tradisjonelle» holdninger i spørsmål om innvandring, familie og livssyn. Homologien mellom det sosiale rommet og rommet av politisk stillingtaken betyr, enkelt sagt, at til de distinkte sosiale posisjonene i det norske sosiale rommet («klassestrukturen») svarer stillingtaken i det politiske landskapet.

Blant de med stort/høyt samlet kapitalvolum, men høyest andel kulturell kapital finner vi i stor grad venstreliberale holdninger: 58 prosent i denne klassefraksjonen har slike holdninger, tre ganger så mange som i populasjonen som helhet. På den andre siden, blant de med stort kapitalvolum, men hovedsakelig økonomisk, er det høyreliberale holdninger som dominerer – særlig når det dreier seg om økonomiske spørsmål. 52 prosent av dem har slike holdninger, tre ganger så mange som i utvalget. Blant faglærte og ufaglærte arbeidere er begge disse typene liberal stillingtaken kraftig underrepresentert, mens de graviterer mot tradisjonelt sosialdemokrati og det nye høyre. 29 prosent av ufaglærte arbeider klassifiserer

---

Merete Jonvik, «Cultural Capital as a Hidden Asset: Culture, Egalitarianism and Inter-Class Social Encounters in Stavanger, Norway», i *Cultural Sociology* 13, nr. 1, 2019.

²⁹ Gitte Sommer Harrits, «Class, Culture and Politics: On the Relevance of a Bourdieusian Concept of Class in Political Sociology», i *The Sociological Review* 61, nr. 1, 2013; Gitte Sommer Harrits, «Political Power as Symbolic Capital and Symbolic Violence», i *Journal of Political Power* 4, nr. 2, 2011; Gitte Sommer Harrits, Annick Prieur, Lennart Rosenlund, and Jakob Skjøtt-Larsen, «Class and Politics in Denmark: Are Both Old and New Politics Structured by Class?», i *Scandinavian Political Studies* 33, nr. 1, 2010.

som tradisjonelle sosialdemokrater og 26 prosent av dem som nye høyre, henholdsvis 1,4 og 1,5 ganger flere enn i populasjonen.³⁰ Disse mønstrene likner i stor grad på de andre forskere har funnet ved hjelp av lignende klasseskjemaer i andre land.³¹

Et påfallende trekk ved den kulturelle klasseanalysens behandling av politiske spørsmål er at ulike politiske holdninger betraktes på omtrent samme måte som ulike preferanser for musikk eller litteratur, uten å ta høyde for at det er betydelige ulikheter i politisk interesse, engasjement og deltakelse. Sagt annerledes har den kulturelle klasseanalysen studert hvor folk stiller seg i det politiske rommet, men ofte uten å problematisere at det slett ikke er tilfeldig hvem som har tilgang til rommet, og hvem som bryr seg om å være der. I norsk sammenheng har Jan-Fredrik Hovden vist at folk i arbeiderklassen oftere enn andre er usikre på sin forståelse av politiske spørsmål og føler at det som foregår i politikken, er lite relevant for eget liv.³² I denne sammenhengen blir det dermed viktig å forstå hvordan klasseforskjeller påvirker individers evne og vilje til å delta i politikken.

Dette peker mot noe vi her vil framholde som en grunnleggende side ved klasseforskjeller når det gjelder politikk – nemlig ulik mestring av politikk som en form for kultur. Også i Norge synes det å være avgjørende forskjeller ikke bare i faktisk politisk deltakelse, men også i interesse for politikk – og i tro på ens egen evne til å delta. På den ene siden finnes det materielle forskjeller når det gjelder hvilken mulighet en har til å delta i politikk, for eksemplet knyttet til hvor mye tid en har. På den andre siden kan det være kulturelle forskjeller, knyttet til både rent faktisk beherskelse av politiske spørsmål og opplevd mestring av disse. Fra et kulturelt klasseanalyse-perspektiv vil begge deler kunne være sentrale deler av forklaringen av ulikhet i politisk involvering. Vi kan altså spørre om enkelte typer habitus ikke bare disponerer for visse typer politisk stillingtagen, som i spørsmål om smak, men også representerer en forutsetning for politisk interesse og deltakelse som sådan.

Politisk interesse og deltakelse forutsetter en slags mestring av politisk kultur, et sett av symbolske koder en må beherske for å forstå seg på politikken og dermed kunne interesse

---

³⁰ Magne Paalgard Flemmen og Hedda Haakestad, «Class and Politics in Twenty-first Century Norway: a Homology of Positions and Position-taking», i *European Societies* 20, nr. 3, 2018.

³¹ Daniel Öesch og Line Rennwald, «Electoral Competition in Europe's New Tripolar Political Space: Class Voting for the Left, Centre-Right and Radical Right», i *European Journal of Political Research* 57, nr. 4, 2018.

³² Jan-Fredrik Hovden, «'Dårlige borgere'? Arbeiderklassen i den moderne offentligheten», i Jørn Ljunggren og Marianne Nordli Hansen (red.), *Arbeiderklassen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2021.

seg for det som skjer der. En slik analyse skisserte Bourdieu i det ofte oversette åttende kapittelet av *Distinksjonen*. En parallell og helt kompatibel analyse ble utviklet av Daniel Gaxie. Med Gaxie suppleres forståelsen av politisk deltakelse med en analyse av kulturelt klassesdifferensierte forutsetninger for politisk deltakelse. Kjernen i denne forståelsen er at politikk i moderne samfunn fungerer som et relativt autonomt sosialt felt. Det innebærer at det oppstår spesifikt politiske klassifikasjonsskjemaer, som politikken er organisert etter, men som det er systematisk sosiale ulikheter i mestringen av. I vår kulturelle klasseanalyse av *politisasjon* skal vi vise den empiriske fruktbarheten av et slikt perspektiv ved å anvende et todimensjonalt klasseskjema på data fra Norge.

Data og metode

I det følgende vil vi presentere hovedtrekkene i vår Gaxie-inspirerte tilnærming til analyse av politisk deltakelse og underveis trekke inn empirisk materiale fra Norge. På denne måten ønsker vi å vise hvordan disse perspektivene også egner seg for å forstå norske forhold.

Kvantitative studier må basere seg på en konstruksjon eller operasjonalisering av klasse. I vårt perspektiv viser ikke egentlig klasse til én bestemt variabel, men til hvordan produksjon og fordeling organiseres i kapitalistiske økonomier. Disse klasseskillene manifesterer seg i komplekse former for sosial ulikhet, noe som betyr at klasse kan «måles» med flere variabler knyttet til ens deltakelse og posisjon i produksjons- og markedsrelasjonene, som yrke, inntekt og utdanning. I tråd med den kulturelle klasseanalysens Bourdieu-inspirerte vektlegging av klasseskillenes konkrete manifestasjon i det sosiale rommet anvender vi en klassemodell som forsøker å fange inn dette, ORDC-modellen.³³ Oslo Register Data Class Scheme (ORCD) er et klasseskjema inspirert av Bourdieus modell av det sosiale rommet. Antakelsen er at klasseskillene manifesterer seg i to hoveddimensjoner: i henholdsvis volum og sammensetning av kapital. ORDC-modellen er en hovedsakelig yrkesbasert konstruksjon som sorterer yrker etter mengden og sammensetning av kapital i distinkte klassekategorier.³⁴

---

³³ Marianne Nordli Hansen, Magne Flemmen og Patrick Lie Andersen. *The Oslo Register Data Class Scheme (Ordc)*. Memorandum Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo 2009.

³⁴ For mer om denne måten å forstå klasse på, se Magne Flemmen, «Klasse og strukturasjonen av klasseforhold», i *Det norske samfunn*, redigert av Ivar Frønes og Lise Kjølrsrød Oslo: Gyldendal 2022; Maren Toft og Magne Flemmen, «Var klassesamfunnet noen gang på hell?», i *Norsk sosiologisk tidsskrift* 3, nr. 2, 2019.

I sin opprinnelige form har ORDC-modellen 13 kategorier, men vi bruker 12, ettersom vi ikke har anledning til å skille ut personer som lever av velferdsytelser. Modellen er hierarkisert etter det samlede volumet av økonomisk og kulturell kapital og skiller her mellom overklassen, øvre middelklasse, nedre middelklasse og mellom den faglærte og ufaglærte arbeiderklassen. Den rommer også selvstendige i primærnæringene, uten at disse er hierarkisert i forhold til arbeiderklassen. I de tre øverste klassene skiller vi mellom ulike fraksjoner av klassene, etter sammensetningen av kulturell og økonomisk kapital. Kultur- og økonomifraksjonene har overvekt av henholdsvis kulturell og økonomisk kapital, mens den balanserte fraksjonen fanger inn klasseposisjoner med en jevnere fordeling av disse kapitaltypene.

I de empiriske analysene bruker vi tre ulike datakilder, for det første den norske delen av European Social Survey (ESS) fra 2002 til 2020, for det andre Valgundersøkelsen, for å kunne gjøre noen historiske sammenligninger, og for det tredje registerdata fra Statistisk sentralbyrå for å studere valgdeltakelse. Sistnevnte er tilrettelagt for forskning via portalen *microdata.no*.

ESS er en akademisk drevet tverrnasjonal undersøkelse som har blitt gjennomført over hele Europa siden 2001. Annet hvert år gjennomføres ansikt-til-ansikt-intervjuer med tverrsnittsutvalg av befolkningen i europeiske land, deriblant Norge. ESS benytter seg av strengt randomiserte utvalg som skal sikre representative data for befolkningen, men utstyres også med vekter som korrigerer for skjevheter i utvalget. Disse benytter vi gjennomgående.

Valgundersøkelsen gjennomføres av SSB for valgforskningsprogrammet ved Institutt for samfunnsforskning. Vi bruker undersøkelsene gjort i forbindelse med stortingsvalgene fra 1981 framover. Undersøkelsen går mye lenger tilbake i tid, men det er først i 1981 at den inkluderer yrkesopplysninger som gjør at vi kan konstruere ORDC-modellen. Ettersom det er begrenset detaljnivå på yrkesinformasjonen, må vi forenkle klasseskjemaet noe. Vi skiller kun mellom de vertikale klassene i analysene av endringer over tid i valgdeltakelse og politisk interesse. Vi har (jf. figurene 6 og 7) også slått sammen valgene i 1981 og 1989 til kategorien «81/89», valgene 1993 til 2001 til kategorien «93/01» og 2005 til 2013 i kategorien «05/13». Fordelen med dette er at vi da får mer statistisk kraft på måletidspunktene og at vi dermed lettere kan se historiske mønstre. En ulempe er at dette ikke gir oss mulighet for å si noe om de enkelte stortingsvalgene og de skiftende politiske kontekstene rundt disse.

Registerdata viser til data fra norske administrative registre som tilrettelegges for bruk i forskning. I disse undersøkelsene bruker vi data fra flere ulike registre som er tilgjengelige via microdata, blant annet folkeregisteret, arbeidstakerregisteret og data om valgdeltakelse. En unik styrke ved registerdata er at de omfatter hele befolkningen, som betyr at de ikke er sårbare for utvalgsskjevheter. De er heller ikke selvrapporterte, slik spørreskjemaundersøkelser er.

For alle analysene gjelder det at de står for vår egen regning. Verken ESS, SSB, Valgforskningsprogrammet eller Institutt for samfunnsforskning har noe ansvar for analysene og fortolkningene vi gjør av disse.

I analysene benytter vi oss av ulike varianter av regresjonsanalyse. De fleste analysene våre har avhengige variabler som er dikotome, dvs. to verdier. Selv om en ofte bruker logistisk regresjon til å analysere slike kategoriske data, bruker vi her lineær regresjon, som da betegnes som lineære sannsynlighetsmodeller.³⁵ I analysene der vi ser på hvor mange spørsmål respondentene har svart «vet ikke» på, bruker vi også poisson-regresjon. Dette er en teknikk som ofte benyttes når en har en avhengig variabel som representerer et antall, eller såkalte diskrete telledata, og der variabelen har en fordeling som innebærer at lineære modeller i verste fall kan gi estimater med inkonsistens og skjevhet.³⁶

En skjult utestengning

I meningsmålinger og spørreundersøkelser om politiske meninger behandles alle respondenter som likeverdige. Det forutsettes at alle har samme anledning og «rett» til å ha en mening om de aktuelle spørsmålene, som gjerne stilles med standardiserte og klart avgrensede svaralternativer. Enten du er «litt» eller «veldig uenig» i at privatisering av offentlig eide selskaper er en god ting, eller du er «litt» eller «veldig enig» i at Norge bør søke medlemskap i EU, behandles alle svar som homogene: Det forutsettes at spørsmålet er like interessant for alle respondenter, og at de har tilnærmet likt kunnskapsgrunnlag for å ytre sin mening. Et hovedpoeng i Gaxies *Le cens caché* er at dette dekker over sosiale ulikheter i evnen til å interessere seg for og å forstå politikk.³⁷ Grunnleggende sett henger dette sammen med at

---

³⁵ Om begrunnelsen for dette, se Ottar Hellevik, «Linear versus Logistic Regression when the Dependent Variable is a Dichotomy», i *Quality and Quantity* 43, 2009.

³⁶ J. Scott Long, *Regression Models for Categorical and Limited Dependent Variables*. London: Sage Publications 1997.

³⁷ Gaxie, *Le Cens caché*.

politikk i moderne samfunn foregår innenfor et relativt autonomt sosialt felt, med et eget distinkt språk og særegne feltinterne koder eller regler.

Framveksten av det representative demokratiet som styringsform er knyttet til et forløp hvor politikken adskilles fra andre sosiale felt, gjennom en utdifferensiering og autonomisering av det særegent politiske. Med dette menes en historisk prosess hvor politikk atskiller seg og blir relativt selvstendig fra andre praksiser og kunnskapsformer – som for eksempel religion, juss og vitenskap – og av føydale og voldsbaserte maktforhold. Her oppstår spesialiserte aktører, hvis viktigste, og ofte eneste, beskjeftigelse er å drive med politikk. Gaxie følger Webers definisjon av politikk som knyttet til «ledelsen av et *politisk* s̄amband, i våre dager med andre ord *staten*». ³⁸ Han henter også inspirasjon fra Bourdieu når han beskriver dette som framveksten av et relativt autonomt politisk *felt* – et sett av makt- og konkurranserelasjoner som etableres mellom aktørene som konkurrerer om politisk makt, altså om makt over statsapparatet. ³⁹ Gaxie understreker viktigheten av en «preliminær definisjon» av forskningsobjektet, hvor det spesifikt politiske må avgrenses fra andre objekter som vi spontant tenker på som politiske. Kun det som foregår internt i det politiske feltet og som omtales i de politiske aktørers språk og måte å organisere virkeligheten på (for eksempel ideologier og partier), gjelder som *spesifikt politisk*. Motsatt advarer han mot utvidede definisjoner av politikk, fordi det gjør skillet mellom politiske fenomener og andre fenomener utydelig, det vil si gjør det vanskeligere å identifisere aktivitetene som er knyttet til erobringen og utøvelsen av statsmakt.

Utdifferensieringen av politikk som felt innebærer ikke bare en avgrensning mot andre felt, men også mellom feltets valgte og/eller profesjonelle deltagere og det store flertallet av borgere. Det dreier seg med andre ord ikke bare om en forskjell i graden av politisk engasjement, men også en kvalitativ forskjell, ettersom profesjonelle politiske aktører oppnår det vi kan kalle et symbolsk monopol å definere den politiske dagsordenen. Demokratiet i antikkens Hellas bygde på aktiv inkludering i den politiske produksjonsprosessen av i prinsippet samtlige legitime borgere (merk: dette var en svært eksklusiv kategori) slik at politikk her ble en del av hverdagen. ⁴⁰ Moderne representative demokratier kjennetegnes

---

³⁸ Max Weber, «Politikk som livskall», i *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal 1971, 4. Gaxie selv viser til underkapittelet om politiske og hierokratiske organisasjoner i *Economy and Society*, men vi bruker her den likelydende bestemmelsen fra «Politikk som livskall», siden denne teksten foreligger på norsk.

³⁹ Gaxie, *Le Cens cache*, 40.

⁴⁰ Moses I. Finley, sitert i *ibid.*, 251–252.

derimot av en ekskludering, både profesjonelt og som vi skal komme tilbake til: *symbolisk*. De færreste er i moderne demokratier aktive deltakere i politikken, som i dag hovedsakelig befolkes av politikere som har dette som lønnede heltidsstillinger. Andelen som driver med politikk på deltid, er forsvinnende liten. Så lite som 11 prosent av den norske befolkningen er medlem av et politisk parti, og kun to prosent anser seg selv som aktive medlemmer.⁴¹

Et hovedpoeng for Gaxie er at når «vanlige folk» vil heve stemmen og bidra til å påvirke samfunnsutviklingen, så må de anvende og beherske et språk og en virkelighetsforståelse som ikke umiddelbart er deres egen, men som har sitt opphav i det politiske feltet. De kan, om de i det hele tatt deltar politisk, bare jobbe *med* og ved siden av politiske spørsmål, men ikke selv *utøve* politikk.⁴² Det er riktig nok i noen grad glidende overganger mellom hvem som er innenfor og utenfor feltet, både når det gjelder individer og organisasjoner en kan delta gjennom. Men det er altså et særpreg ved modere samfunns måte å organisere politikken på at en stor del av befolkningen «tvinges» til å forholde seg til en politisk virkelighetsforståelse som ikke er deres egen. Gaxie trekker her en parallell til religionssosiologien og hevder at borgere flest er lekfolk i møte med politikken. Lekfolket møter produktene fra det politiske feltet – partier, talspersoner, forslag, osv. – som varer som tilbys på et «politisk marked». Dette åpner for å trekke paralleller til andre sosiale felt og deres relasjon til deres publikum, noe som er et sentralt poeng for Gaxie, og som vi kommer tilbake til.

Det er imidlertid også viktig å understreke at feltet for politisk produksjon bare er delvis autonomt: Politiske aktører er ikke en helt adskilt og fri gruppe «produsenter», for deres legitime maktutøvelse er avhengig av det vi kan kalle «valgkapital». Denne fordeles gjennom jevnlig, men relativt sjeldne demokratiske valg og sikrer makt over en avgrenset tidsperiode. For å sikre seg valgkapital og slik oppnå posisjoner i feltet må politikere ta hensyn til ulike velgergruppers interesser. Lekfolket, «borgerne», er dermed ingen helt passivisert og ekskludert masse. Det sentrale poenget er at om en vil forstå hvordan det politiske feltet fungerer, så må en undersøke lekfolkets kapasitet til å interessere seg for og forstå det som foregår i politikken. Variasjoner og ulikheter i denne interessen blant «borgerne» påvirker politikernes handlingsrom, ettersom passiviserte borgere ikke er en kilde

---

⁴¹ SSB. «Få aktive medlemmer i politiske partier», 2017.

⁴² Éric Agrikoliansky og Philippe Aldrin, «Faire avec la politique. Novices, amateurs et intermittents en politique», i *Politix*, 128, nr. 4, 2019.

til valgh kapital. Som vi kommer tilbake til nedenfor, er lavt interesserte velgere mer ustabile i sine politiske orienteringer. De anvender oftere hverdagslige og *politisk* utydelige begrunnelser når gir uttrykk for sine meninger, for eksempel i spørreundersøkelser og i forbindelse med stemmegiving. Handlinger som i seg selv kan ansees som politiske og med politiske konsekvenser – en streik eller en demonstrasjon – er ikke nødvendigvis orientert mot politikken *spesifikt* forstått. En fattig person som i sosiale medier skriver at «staten flår oss», utfører ikke samme type handling som den som med samme intensjon proklamerer at «Arbeiderpartiet bør regulere kraftmarkedet». Sistnevnte er et eksempel på en person som reiser sitt krav, men retter kravet sitt etter de spesifikke kategoriene som er virksomme i feltet – og gjør krav på politisk representasjon. Det er denne evnen til å interessere seg for det spesifikke politiske som Gaxie kaller *politisasjon*.

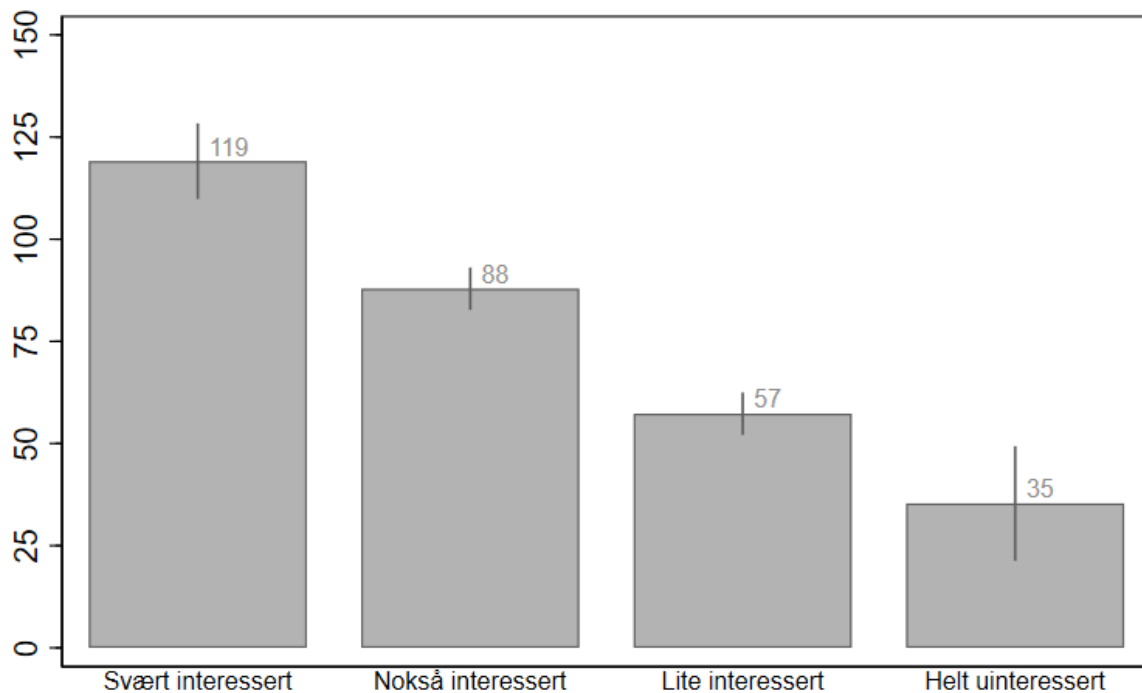
Å være kompetent

Politisasjon er kjernebegrepet i Gaxies politiske sosiologi.⁴³ Det viser til interessen og oppmerksomheten som blir gitt til hva som skjer i det politiske feltet eller til produktene som kommer derfra. Gaxie argumenterer for at dette har mange dimensjoner, fra en persons politiske interesse til hvor ofte han eller hun leser om eller følger politisk dekning i mediene. I 2020-runden av ESS rapporterte 10,6 prosent av alle som bor i Norge, at de er «veldig interessert» i politikk. Om en sammenligner respondenter med ulik interesse for politikk, er det betydelige forskjeller i hvor mye tid som brukes på nyheter om politikk og aktuelle spørsmål, som vi ser i figur 1. Jo mer politisk interesse, jo mer tid brukes på nyheter om politikk og aktuelle spørsmål.

Figur 1: Tidsbruk på nyheter om politikk og aktuelle spørsmål, etter politisk interesse

---

⁴³ Det franske ordet «politisation» kunne oversettes med politisering. Imidlertid mangler det norske ordet «politisering» sekundærbetydningen som «politisation» har på fransk og «politicization» på engelsk, som viser til prosessen å bli eller bli gjort politisk bevisst.

European Social Survey - Norge 2020. N=1400.

Predikerte verdier etter lineær regresjon (OLS).

Gjennomsnittlig minutter brukt på å se, lese eller høre på nyheter om politikk og aktuelle spørsmål på en typisk dag, etter politisk interesse.

I tråd med dette er det også et annet viktig aspekt ved politisasjon – interessen og oppmerksomheten en vier det politiske feltet og dets produkter – følelsen av å stå nærmere et parti enn de andre. Blant de som er «veldig interessert i politikk», oppgir 80,5 prosent at de føler at de står nærmere et bestemt parti. Tallet er 75 prosent for de som er «ganske interessert», 56,6 prosent for de som er litt interessert og 29,6 prosent for de som overhodet ikke er interessert.⁴⁴

Å interessere seg for politikk avhenger av at politiske saker, aktører og hendelser framstår som *meningsfulle*. Gaxie legger til grunn den nykantianske antakelsen om at persepsjon forutsetter en mestring av symbolske systemer. Mer spesifikt forstår han det som et spørsmål om å mestre de relevante *klassifikasjonsskjemaene* – det vil si de kategoriene og kategoriseringene som politikken er organisert etter. Eksempler på det kan være begreper og merkelapper som «liberal», «konservativ», «sosialist» osv. Jo bedre en mestrer slike klassifikasjonsskjemaer, jo bedre er en i stand til å oppfatte hendelsene i det politiske feltet i

⁴⁴ Vektete tall fra European Social Survey 2002–2020.

tråd med i alle fall noen av prinsippene de virker etter, og dermed oppleve dem som meningsfulle. Ideologisk forståelse eller mestring av partiposisjoner gjør det mulig å plassere hendelser og aktører relativt til hverandre – med andre ord å forstå forskjellen mellom ulike politiske objekter. De som mestrer slike klassifikasjonsskjemaer, vil med høyere sannsynlighet kunne tilegne seg mer spesifikk kunnskap om politiske aktører og hendelser. Det kan i utgangspunktet virke åpenbart at de som er mer interessert i politikk, følger mer med på nyheter og partipolitikk. Det er imidlertid denne «selvsagtheten» Gaxie søker å forklare: Politisk interesse er ikke et individuelt og psykologisk karaktertrekk, men avhenger av at en har ressurser som muliggjør forståelse av politikk, at det er noe en forstår som meningsfullt, fordi en har en (tillært) følelse av at dette er relevant for seg, og at en har en (tillært) forståelse for de merkelappene og politiske forskjellene som mobiliseres i det politiske feltet.

Gaxie illustrer poenget med en henvisning til Bourdieu og kollegaers studie av museumsbesøkende: De som ikke mestrer inndelinger i det romanske eller det gotiske, eller det figurative og det abstrakte, kan ikke verdsette betydningene knyttet til verkene de iakttar, og søker derfor tilflukt i likegyldighet.⁴⁵ På samme måte kan de som mestrer de politiske inndelingene, skille politikere og utspill fra hverandre, mens de som ikke gjør det, forblir likegyldige og/eller baserer seg på klassifikasjoner og analogier hentet fra hverdagslivet.⁴⁶

Gaxie understreker at politisasjon ikke bare kan forstås som et spørsmål om kunnskap: Det må suppleres med en analyse av forholdet mellom slik *kognitiv* kompetanse og det litt vanskelig oversettbare «compétence statutaire» («statusmessig kompetanse»)⁴⁷ Det siste viser til følelsen av retten til å ha en mening, til å føle seg berettiget til å snakke og mene spesifikt politiske ting. Ifølge Bourdieu kan forholdet mellom de to formene for kompetanse – den tekniske og den statusmessige – forstås som forholdet mellom å *kunne* snakke og å ha *retten til* å snakke.⁴⁸ Disse formene for kompetanse er gjensidig avhengige av hverandre og forsterkende. Imidlertid skal vi se at det er nyttig å skille mellom dem, når vi går nærmere inn på de sosiale betingelsene for politisasjon og den tilhørende kompetansen.

---

⁴⁵ Pierre Bourdieu m.fl., *The Love of Art*.

⁴⁶ Gaxie, *Le Cens cache*, 75, 184–192.

⁴⁷ Daniel Gaxie, «Klasse og politikk: Et møte med Daniel Gaxie». Intervju av Magne Flemmen og Gunnar Bugge Helle, i *Sosiologen.no*, 2020: <https://sosiologen.no/intervju/klasse-og-politikk-et-mote-med-daniel-gaxie/>. «Compétence» betyr ikke bare kvalifikasjon eller kyndighet, men også myndighet. Bourdieu og Gaxie spiller begge aktivt og bevisst på denne dobbeltbetydningen.

⁴⁸ Bourdieu, *Distinction*, 409.

De sosiale betingelsene for politisk mestring

Bourdieu og Gaxie understreker begge at klasse – yrkesgruppe, inntekt, utdanning – synes å være det viktigste sosiale skillet hva angår politisasjon, men understreker også at det er ulikheter i politisasjon langs de fleste skillelinjene som følger av samfunnsmessige dominansforhold, som for eksempel kjønn og alder.⁴⁹ Menn er jevnt over mer interesserte og politiske kompetente, hvilke speiler den tradisjonelt sett kjønnete arbeidsdelingen. Det samme gjelder for alder: Yrkessaktive aldersgrupper er jevnt over sterkere politisert. Det virker altså som om politisasjon styrkes av å delta i samfunns- og yrkesliv, noe kvinner, yngre, og de aller eldste tradisjonelt sett har blitt ekskludert fra.

Gaxie finner at etter hvert som likestillingen har gått framover, blir også kjønnsforskjellene i politisasjon mindre, slik nyere forskning har bekreftet.⁵⁰ Selv om kjønn og alder henger sammen med politisasjon, viser Gaxie at betydningen av dem avhenger av klasseposisjon: Kjønn- og aldersmessige ulikheter i politisasjon er større i de nedre delene av det sosiale rommet.

Selv om utdanningsnivå er den enkeltvariabelen som er sterkest forbundet med politisasjon, er den ikke monolittisk: Blant folk med samme utdanningsnivå synes posisjon i yrkeshierarkiet å ha en egen selvstendig effekt på politisasjon.⁵¹ Dette tyder på at en mer overordnet posisjon i arbeidsdelingen kan kompensere for det kulturelle «handicapet» kortere utdanning gir. Det er altså snakk om selvstendige kulturelle effekter *utenom* den som knyttes til gangen gjennom utdanningssystemet, som i litteraturen regnes som den viktigste sosiale betingelsen for politisk interesse. Det er dette vi kalte statuskompetanse ovenfor, som altså må forstås i samspill med teknisk mestring av politisk klassifikasjonsskjemaer om en vil forstå hvordan politisk ulikhet oppstår.

I figur 2 vises klasseforskjeller i politisk interesse i Norge, ved bruk av ORDC-modellen. Figuren viser predikerte andeler som svarer «veldig» eller «ganske» på spørsmål om de er politisk interessert. Rundt 35 prosent av respondentene klassifisert som arbeider (faglært eller ufaglært) erklærer seg politisk interessert, mot 70 prosent av overklassen. Dette

---

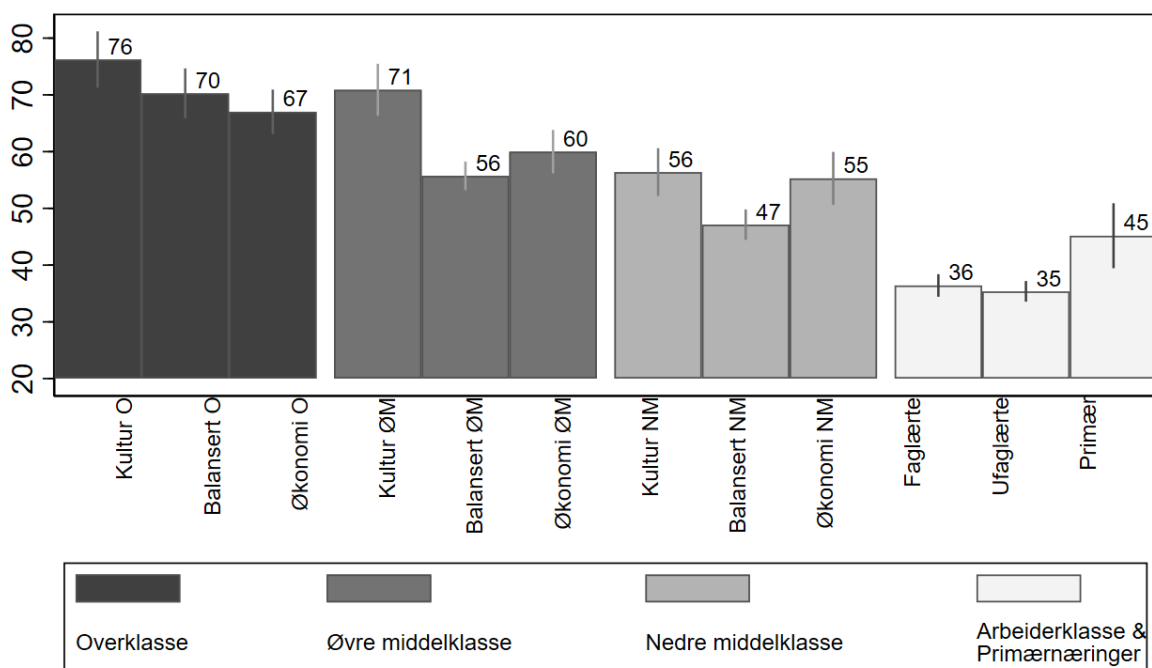
⁴⁹ Gaxie, *Le Cens cache*.

⁵⁰ Ibid., 129; Aina Gallego, «Unequal Political Participation in Europe», i *International Journal of Sociology* 37, nr. 4, 2007.

⁵¹ Gaxie, *Le Cens cache*, 160.

er ulikheter i samme størrelsesorden som de Gaxie rapporterer fra Frankrike i 1970.⁵² Samtidig viser analysen vår betydningsfulle horisontale forskjeller innad i klassene. I den kulturelle fraksjonen av overklassen er det rundt 10 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å være interessert i politikk enn i den økonomiske fraksjonen. Denne horisontale forskjellen gjentar seg i øvre middelklasse. Der den faglærte og ufaglærte arbeiderklassen er de desidert minst interesserte i politikk, viser de ansatte i primærnæringen seg å ha om lag 10 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å være interesserte i politikk enn disse.

Figur 2: Politisk interesse etter klasse.

European Social Survey - Norge 2002-2020. N=15705.
 ORDC klasse. Lineær sannsynlighetsmodell(OLS). Vektet.
 Predikert sannsynlighet for å være veldig eller ganske politisk interessert.

Ovenfor var vi inne på den statusmessige kompetansen som muliggjør politisasjon, som altså henviser til den sosialt produserte følelsen av berettigelse. Bourdieu argumenterte for at denne kommer til syne i meningsmålinger og spørreundersøkelser som «vet ikke»-svar.⁵³ Der folk med sterk statuskompetanse vil produsere en mening *også* om temaer de ikke har spesielt god kjennskap til, fordi de føler seg påkalt til å ha en mening om det meste, så vil de uberettigede

⁵² Blant «industriels, cadres supérieurs et professions libérales» svarte 68 prosent at de var svært eller ganske interessert i politikk, mot 32 prosent av arbeidere. Ibid., 100.

⁵³ Bourdieu, *Distinction*; Pierre Bourdieu, «Culture and Politics», i *Sociology in Question*. London: Sage 1993.

være mer tilbøyelige til å ikke produsere en mening i det hele tatt. Jo mer spesifikt politisk spørsmålet er – det vil si, jo mer det signaliserer at det påkaller en spesifikk politisk kompetanse – dess flere «vet ikke»-svar. Bourdieu viser at det følgelig er det langt flere som svarer «vet ikke» når de blir spurt om Frankrike burde prioritere land med «demokratiske regimer» enn på spørsmålet om de burde hjelpe «fattige land». ⁵⁴ Ikke bare er det *flere* som svarer «vet ikke», det er også sosiale ulikheter i det, etter både klasse og kjønn. Når spørsmålene kan besvares ved å trekke på hverdagslige erfaringer eller ved hjelp av mer allmenne etiske vurderinger, er det færre «vet ikke»-svar, med få, om noen, sosiale ulikheter. Når spørsmålene har spesifikk politisk terminologi – det vil si når de påkaller mestringen av politiske klassifikasjonsskjemaer – er det motsatt.

Både Bourdieu og Gaxie viser til grensetilfeller, hvor i og for seg politiserte spørsmål er av en slik art at de kan fortolkes uten spesifikk politisk kompetanse. Jo mer *spesifikt politiske spørsmål* grenser mot allmenne problemstillinger, som spørsmål om lengden på arbeidsdagen eller behovet for militærtjeneste, jo svakere er sammenhengen mellom klasseposisjon og «vet ikke»-svar. Noe av det samme ser en i spørsmål om spesifikt politiske saker som ligger tett på ens eget yrke, som når bønder svarer på spørsmål om EUs landbrukspolitik eller arbeidere svarer på spørsmål om fagforeningenes rolle. ⁵⁵ Dette illustrerer det mer generelle poenget om at politisasjon avhenger av å ha hatt sosiale erfaringer som får politikk til å framstå som meningsfullt.

Disse sammenhengene er også dokumentert av Vebjørn Nordhagen i Norge. ⁵⁶ Generelt sett har nyere spørreundersøkelser lavere forekomst av «vet ikke»-svar, fordi dataprodusentene aktivt forsøker å begrense det. Like fullt fant Nordhagen at de mer generelle verdispørsmålene – som «De fleste folk er til å stole på, eller en kan ikke være for forsiktig» eller «Det er viktig å behandle folk likt» – har så lav forekomst av «vet ikke» at en ikke engang kan beregne noe sosial ulikhet knyttet til dem. Mer eksplisitt politiske spørsmål, som hvorvidt en har tillit til EU-parlamentet, har derimot en langt høyere andel «vet ikke», og en markant sosial ulikhet. 13,7 prosent av utvalget svarer «vet ikke», mens tallet er 8,3 for øvre

---

⁵⁴ Bourdieu, *Distinction*, 400.

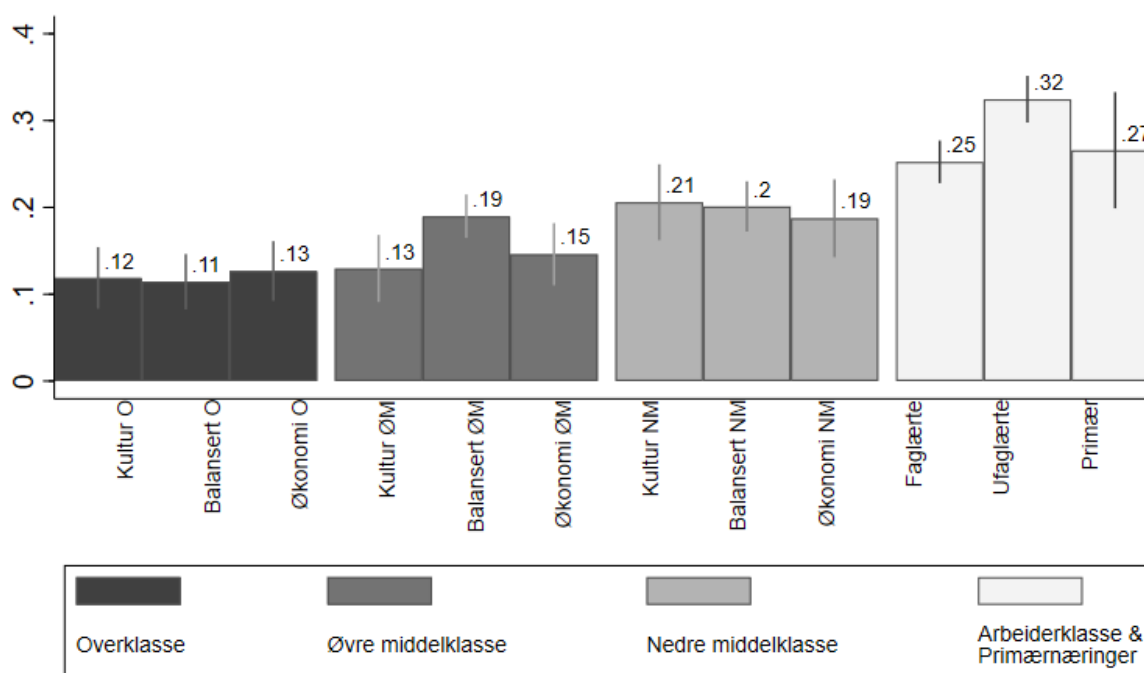
⁵⁵ Gaxie, *Le Cens cache*, 109–114.

⁵⁶ Vebjørn Nordhagen, *Social Inequality and Political Disengagement. Social Class and the Sense of Entitlement to Have an Opinion*. Masteroppgave: Universitetet i Oslo 2019; Vebjørn Nordhagen, «Politisk fremmedgjøring og retten til å ha en mening: Klasseskille i hvem som svarer 'vet ikke' på politiske spørsmål», i Ljunggren og Hansen (red.), *Arbeiderklassen*.

middelklasse og 19,2 for ufaglærte arbeidere.⁵⁷ I likhet med Bourdieu tolker Nordhagen denne ulikheten i sannsynligheten for å svare «vet ikke» som et tegn på lav grad av følelse av meningsberettigelse og lav statuskompetanse.

I figur 3 har vi beregnet forekomsten av «vet ikke»-svar på politiske spørsmål etter klasse. Figuren viser klare klasseulikheter, selv til tross for at dataprodusentene aktivt forsøker å unngå dem: Jo lenger ned en befinner seg i det sosiale rommet, jo sjeldnere føler en seg berettiget til å ha og gi uttrykk for en mening. Dette er helt i tråd med Nordhagens funn. Til forskjell fra analysen av politisk interesse synes ikke meningsberettigelse å variere med kapitaltype på samme måte, men følger et mer hierarkisk mønster hvor den økonomiske og kulturelle fraksjonen er ganske likestilte. Vi vil komme tilbake til betydningen av disse variasjonene i sosial ulikhet i politisasjon mot slutten av teksten.

Figur 3: Vet ikke-svar på politiske spørsmål etter klasse.

European Social Survey - Norge 2002-2020. N=15708. ORDC klasse.
Poisson regresjon. Vektet. Antall vet ikke-svar
om Eu-integrasjon, tillit til EU, tillit til FN og venstre-høyreplassering

⁵⁷ Nordhagen 2019, op.cit., 62. Nordhagen undersøker om dette kan være forårsaket av selve den verbale kompleksiteten, men mener dette spiller liten rolle når det gjelder å forklare disse sammenhengene. Ibid., 68–69.

Politisasjon og valgdeltakelse

Politikk skiller seg ut fra mange andre sosiale felt ved at det er en eksplisitt forventning om at alle «borgere» skal engasjere seg i det politiske feltets produkter, ha en mening om dem og gi uttrykk for det som bør skje der, særlig i forbindelse med politiske valg. Ikke bare er dette en forventning, men en forutsetning for legitim maktutøvelse i representative demokratier.

Deltakelse i valg er dermed en form for politisk aktivitet av særlig stor betydning, ikke minst på grunn av måten valgene utgjør en betydelig begrensning for autonomien til feltet for politisk produksjon. Det er særegent for dette feltet at en så avgjørende gruppe av aktører – politikerne – er avhengig av slike åpne prosedyrer. Valgdeltakelse en av de få handlingene der lekfolk gis mulighet til å påvirke maktfordelingen i samfunnet *direkte*.

Gaxie understreker at valgdeltakelse er knyttet til politisasjon, noe som ikke er så overraskende i seg selv. Samtidig advarer han mot tendensen til å betrakte denne sammenhengen som selvsagt eller triviell. De sosiale ulikhetene i politisasjon peker mot samfunnsskapt forskjeller i kapasiteten til å oppleve politikk som meningsfullt. Dette speiles også i klasseforskjeller i hvorvidt en føler seg nærmere et bestemt politisk parti – et spørsmål som påkaller kjennskap til spesifikt politiske klassifikasjoner.

I figur 4 framstilles klasseforskjeller når det gjelder spørsmålet om følelse av nærhet til et bestemt politisk parti. Den viser sannsynligheten for at personer med ulik kassetilhørighet svarer ja på om de kjenner seg nærmere et bestemt politisk parti enn de andre. Også her er det betydningsfulle forskjeller – det er nesten 15 prosentpoeng forskjell mellom overklassen og den ufaglærte arbeiderklassen i følelse av partinærhet. Det er verdt å merke seg at analysen viser en annen type horisontale forskjeller enn hva vi fant for politisk interesse. Det er en større tendens til å kjenne seg nær et parti i hvert av ytterpunktene i de horisontale klasseskillene. Innenfor samtlige klasser oppgir folk både i kultur- og økonomifraksjonene større nærhet til et parti større enn de balanserte fraksjonene. Selv om den økonomisk kapital-sterke fraksjonen av overklassen er betydelig mindre interessert i politikk enn kulturfraksjonen, er de to gruppene praktisk talt like i sin grad av følelse av nærhet til et bestemt parti. I middelklassene skiller også den økonomiske fraksjonen seg ut i dette henseendet.

Hvordan har det seg at den økonomiske overklassen er mindre interessert i politikk, men likevel føler seg nær et bestemt parti? Kanskje kan dette forklares med partiet Høyres hegemoniske posisjon i de økonomisk kapitalsterkes rekke som et selvskrevent politisk

alternativ. I valgkretsene i Oslo med høyest konsentrasjon av økonomisk kapital – områder som Jørn Ljunggren og Patrick Lie Andersen har omtalt som «gylne ghettoer»⁵⁸ – tyder valgstatistikken på en slående sterk mobilisering i høyresidens favør. I Svenstuen valgkrets i nedre Holmenkollen, hadde Høyre 51 prosent oppslutning, og sammen med Venstre og Frp til sammen 74,4 prosent, ved Stortingsvalget 2021.⁵⁹ Inntrykket av en sterk mobilisering til fordel for høyrepartiene forsterkes av at valgkretsen har en valgoppslutning (andel av stemmeberettigede som deltok) på 90,3 prosent – 13 prosentpoeng over landssnittet – og 35 prosentpoeng over valgoppslutningen i kretsen Tokerud skole på Stovner. Sistnevnte valgkrets rommer på sin side mange økonomisk vanskeligstilte og folk med innvandrerbakgrunn, og blant de langt færre som her deltar i valg, stemmes det i overveldende grad på venstresiden.

Med andre ord er en dimensjon ved politisasjon graden av identifikasjon med partier eller politiske posisjoner. Denne tenderer mot å være sterkest hos de som tilhører klassefraksjoner der visse politiske synspunkter, enten venstre- eller høyreideologiske, står sterkere eller er tydeligere enn andre. Samtidig ser vi at dette ikke trenger å sammenfalle med graden av politisk interesse, som er et annet aspekt ved politisasjon. En sterk følelse av partinærhet finnes også hos velgerne innenfor primærnæringen, som føler partinærhet i tilnærmet like stor grad som de øverste klassene. Det gjelder til tross for at interessen for politikk viste seg å være langt mindre enn i de øvre klassene. Også her er trekk ved politikens tilbudsside en sannsynlig forklaring, ettersom Senterpartiet framstår som et selvskrevent alternativ for velgere innenfor primærnæringen. En skal imidlertid ta slike tilsynelatende selvfølgeligheter på alvor. Denne formen for identifikasjon, der forholdet mellom de representerte (næringen) og deres representanter støpes som «selvsagt», kan oppstå som et resultat av lengre tids «symbolsk arbeid». Som det framgår av analysen av valgdeltakelse nedenfor, er primærnæringen også den gruppen med lavest valgdeltakelse. Denne tilsynelatende motsetningen mellom grad av partinærhet og valgdeltakelse bekrefter egentlig bare et tidligere poeng: Innslag ved politikken som ligger tettest på ens eget liv, virker ofte meningsfulle (for eksempel slik Senterpartiet framstår for folk i primærnæringen), men dette

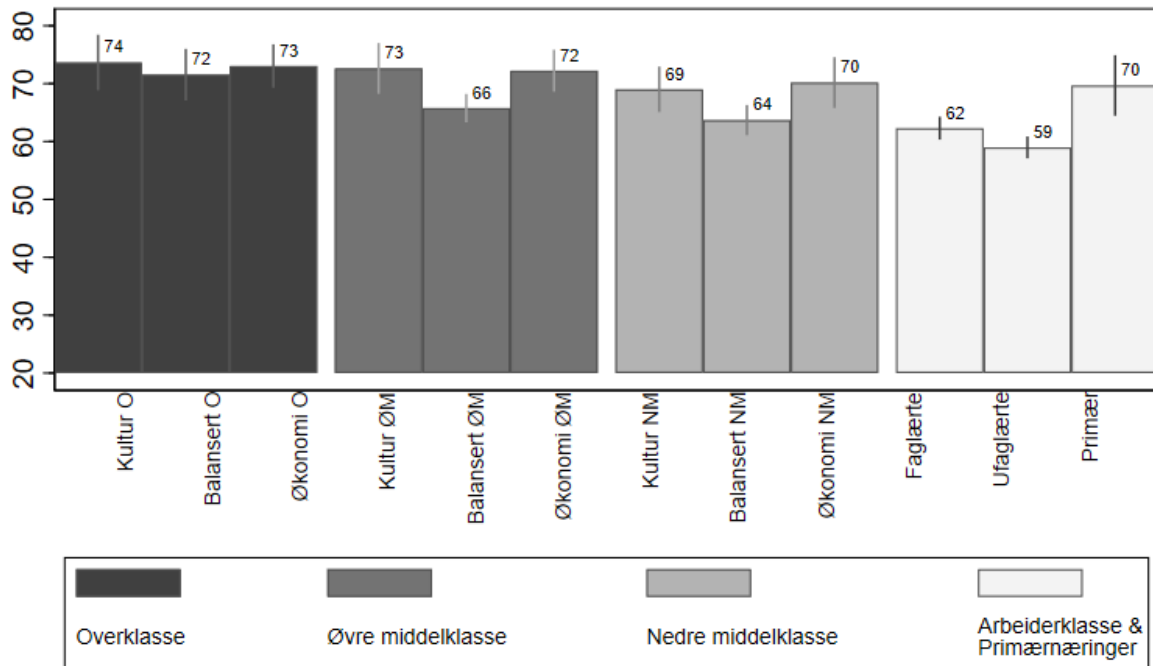
---

⁵⁸ Patrick Lie Andersen og Jørn Ljunggren. «Gylne ghettoer: Inntektselitens bostedssegregering i Oslo», i Marianne Nordli Hansen, Johs Hjellbrekke og Olav Korsnes (red.), *Elite og klasse i et egalitært samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget, 2014. Øyvind N. Wiborg, «Hvor er formuene i Oslo? Gylne ghettoer og deres utvikling over tid», i Jørn Ljunggren (redred.). *Oslo – Ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm, 2017..

⁵⁹ Tall hentet fra www.valg.no

er ikke i seg selv et tegn på en *generell* erfaring av politikk som meningsfull og deltakelsesfremmende.

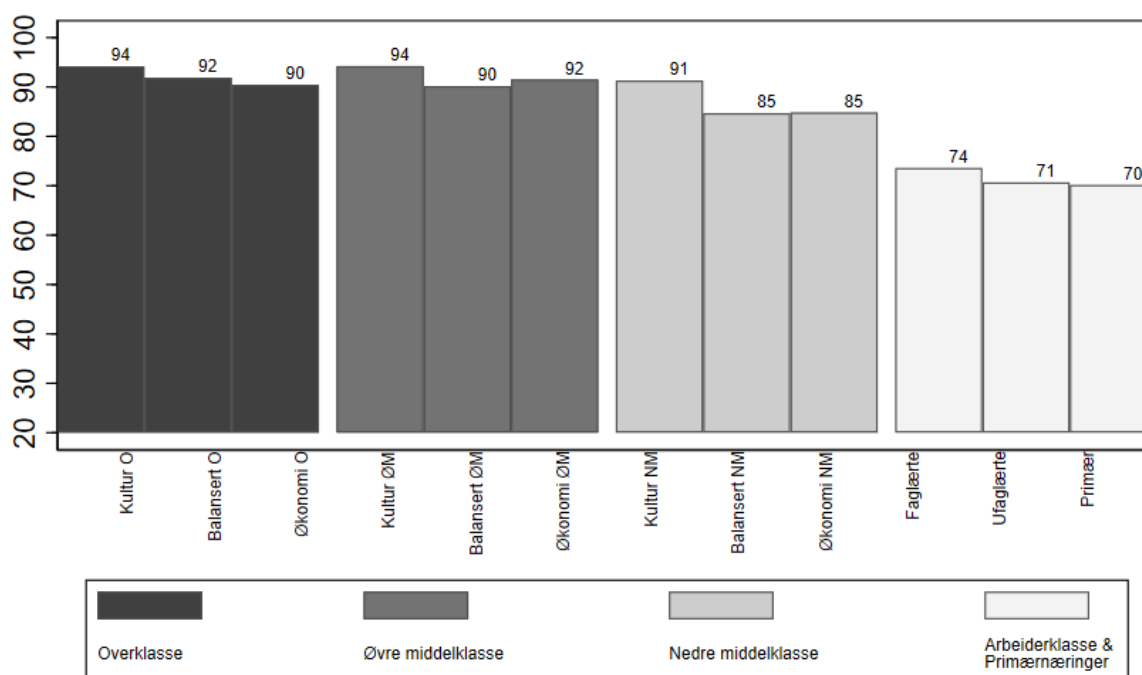
Figur 4: *Klasseforskjeller knyttet til det å kjenne seg nærmere et bestemt parti.*

European Social Survey - Norge 2002-2020. N=15646.
 ORDC klasse. Lineær regresjon(OLS). Vektet.
 Predikert sannsynlighet for å kjenne seg nærmere ett spesielt parti enn alle andre partier.

Gaxie framholder at valgavholdenhet – det å ikke delta i politiske valg – må forstås som del av visse aktørers generaliserte eksklusjon fra politikken. I tråd med dette viser det seg også å være klasseforskjeller i valgdeltakelse. I figur 5 framstilles klasseforskjeller i valgdeltakelsen blant de stemmeberettigede i Stortingsvalget 2017, basert på en lineær sannsynlighetsanalyse uten noen kontrollvariabler, men med fullstendig ORDC-klassemodell.

Figur 5: *Klasseforskjeller i valgdeltakelse i Stortingsvalget 2017.*

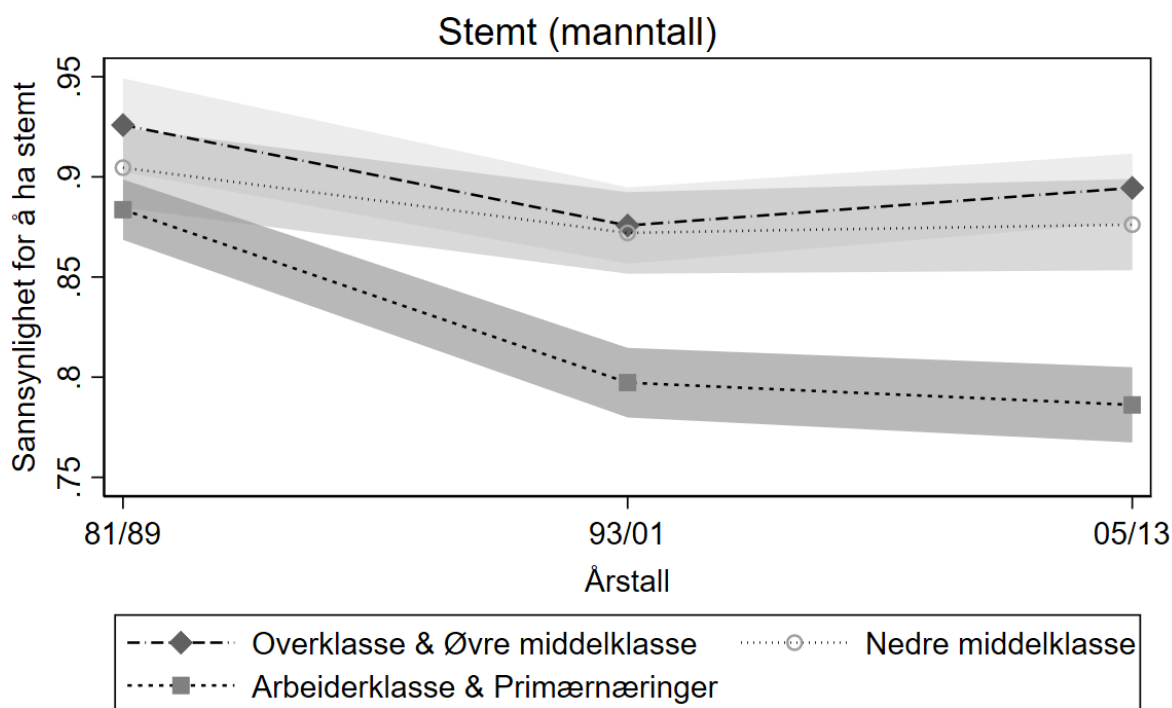
Microdata- Norge 2017. N=2410857
 ORDC klasse. Lineær regresjon(OLS).
 Predikert sannsynlighet for å ha stemt Stortingsvalget 2017.

Hvordan har disse klasseforskjellene knyttet til valgdeltakelse utviklet seg over tid? Ifølge Maren Toft og Magne Flemmen har det de siste tiårene vært en økning i ulikheten i valgdeltakelse: Det å ikke stemme var sterkere overrepresentert i arbeiderklassen i 2013 enn det var i 1981.⁶⁰ Vi gjenfinner den samme utviklingstendensen i figur 6. Her har vi basert analysen på vertikale klasseskiller på grunn av databegrensninger. Figuren viser at klasseforskjellene i valgdeltakelse har økt betydelig de siste 30–40 årene, hovedsakelig fordi arbeiderklassen deltar mindre enn før. Vi ser av figuren at det har vært en viss nedgang i valgdeltakelsen for alle grupper, men for arbeiderklassen har denne nedgangen vært langt større, slik at den samlede klasseforskjellen har økt.

Figur 6: Klasseforskjeller i valgdeltakelse i Stortingsvalgene 1981–2013.

⁶⁰ Toft og Flemmen, «Var klassesamfunnet noen gang på hell?», 151–152.

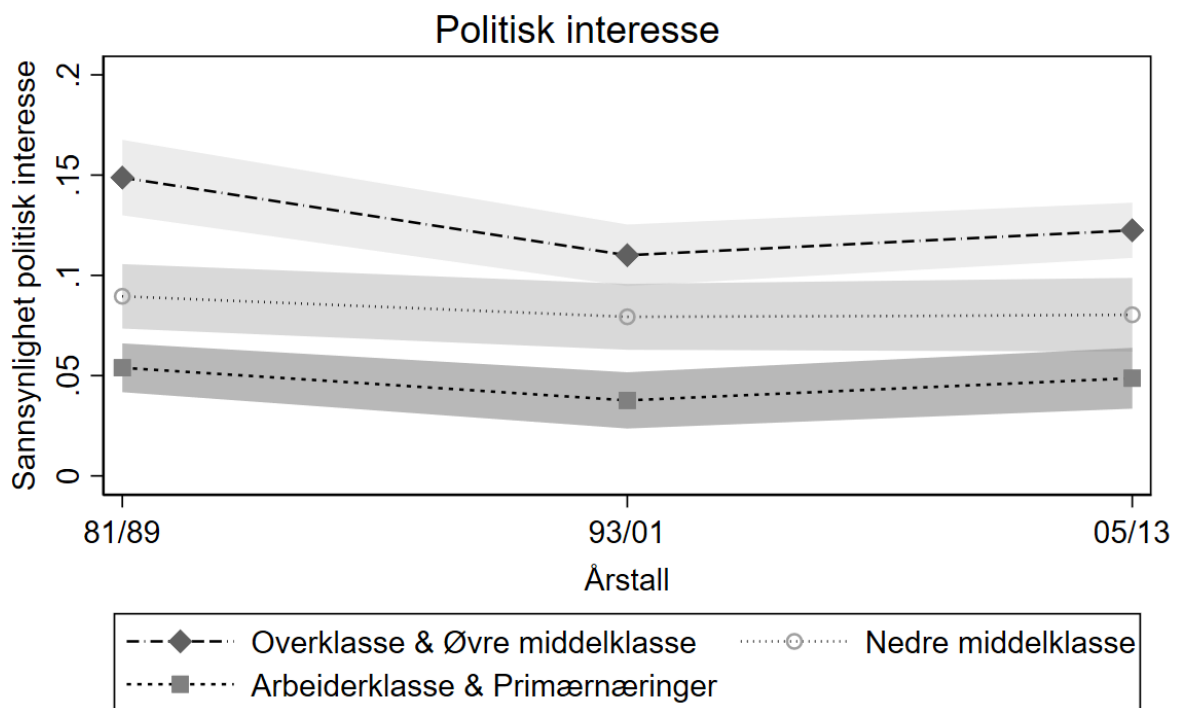
Valgundersøkelsen. N=10995. Stortingsvalgene 1981-2013. Sammenslåtte perioder og klassekategorier. Predikert sannsynlighet for å ha stemt. Linær sannsynlighetsmodell med kontroll for kjønn og alder.

Hva skyldes denne oppsiktsvekkende nedgangen i valgdeltakelse blant arbeiderklassen? Spørsmålet blir spesielt utfordrende fordi det neppe skyldes at folk i dagens arbeiderklasse er mindre interessert i politikk nå enn før. I figur 7 viser vi utviklingen fra valgene i 1981 og 1989 til de i 2005 og 2013 når det gjelder politisk interesse, målt som andelen innen hver klasse som svarer at de er meget interessert i politikk. Figuren viser vedvarende signifikante klasseforskjeller, men utviklingen atskiller seg fra den vi så i figur 6. I stedet ser vi en viss reduksjon i klasseforskjellene i politisk interesse, som skyldes at de øverste klassene ved de siste valgene sjeldnere oppgir å være meget politisk interesserte. Vi ser at andelen av arbeiderklassen som anser seg som svært politisk interessert synes å være stabilt lav, samtidig som valgdeltakelsen i denne klassen har avtatt vesentlig. Dette samsvarer med Henning Finseraas og Stine Hesstvedts funn om utdanningsforskjeller i politisk interesse og valgdeltakelse.⁶¹

⁶¹ Henning Finseraas og Stine Hesstvedt, «Sosial ulikhet i valgdeltakelse før og nå», i Johannes Bergh, Atle Haugsgjerd og Rune Karlsen (red.), *Valg og politikk siden 1945. Velgere, institusjoner og kritiske hendelser i norsk politisk historie*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2020.

Etter vårt skjønn sannsynliggjør dette forklaringer som setter søkelys på «tilbudssiden», altså de politiske alternativene som tilbys velgerne. Når arbeidere er like interesserte i politikk som før, men stemmer langt sjeldnere, kan det være et tegn på at denne sosiale klassen i mindre grad føler at det finnes relevante politiske partier for dem å stemme på. Kan hende er det noe av det samme som Maren Toft og Magne Flemmen fant i sin analyse av klassestemmegivning: Der Arbeiderpartiet i 1981 var klart mer populært blant arbeidere, var de i 2013 ikke sterkt assosiert med noen bestemt klasse. Det faktum av over en fjerdedel av arbeiderklassen ikke stemte (i 2017, figur 5), innebærer at gruppen av arbeidere som er hjemmesittere, er større enn de som stemmer henholdsvis Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet. Dette burde stå helt sentralt når en diskuterer forholdet mellom klasse, stemmegivning og partivalg.

Figur 7: Klasseforskjeller i politisk interesse ved Stortingsvalgene 1981–2013.

Valgundersøkelsen. N=10995. Stortingsvalgene 1981-2013. Sammenslåtte perioder og klassekategorier. Predikert sannsynlighet for å være meget politisk interessert. Linær sannsynlighetsmodell med kontroll for kjønn og alder.

Lekfolks forhold til politikk

Som vi har sett, er det mange velgere som oppgir å ikke være særlig interesserte i politikk, er politisk kompetente eller mestrer politisk-ideologiske klassifikasjonsskjemaer. Spørsmålet blir

da på hva slags grunnlag de produserer politiske meninger, når de i bestemte situasjoner forventes å gjøre det? En sentral del av Gaxies bidrag, og ikke minst forskningen inspirert av ham, er å stille spørsmål om *hvordan* lekfolk i ulike sosiale posisjoner forholder seg til politikk. Det er tema mot slutten *Le Cens caché*, og det har stått sentralt i mye fransk politisk sosiologi i etterkant av denne boka.⁶² Gaxie begynte, av praktiske årsaker, å anvende kvalitative dybdeintervjuer for å observere hvordan sosiale aktører produserer meninger som svar på de politiske spørsmålene som gjerne stilles til velgerne, men også for å forstå det nettet av sosiale faktorer som er med å bestemme hvilke valg som treffes.⁶³

De som ikke mestrer de politiske klassifikasjonsskjemaene, mobiliserer gjerne erfaringer og klassifikasjoner fra andre arenaer: hverdagslige klassifikasjonsskjemaer og analogier fra praksisformer de mestrer. Slike måter å gjøre seg opp en mening på, kan virke utydelige, og i visse tilfeller vilkårlige, når de overføres til politikkens domene. I Gaxies Frankrike viste det seg at de som byttet parti mellom valg, oftere erklærte at de gjorde valget basert på «personligheten til de Gaulle»,⁶⁴ mens de trofaste velgerne la mer vekt på «betydningen av det nye grunnlovsutkastet» (den femte franske republikk i 1958).⁶⁵

Gaxies komparative, kvalitative studie av syn på EU blant vanlige folk er et godt eksempel.⁶⁶ På spørsmål om synet på Maastricht-traktaten (opprettelsen av EU) refererer en 36 år gammel slakter til konkrete erfaringer fra handleturen når han blir bedt om å framsette en mening om EU:

Det er Maastricht sin feil, vi får ikke de samme fordelene [...] Alle trodde at vi skulle få det samme som de andre landene, istedenfor taper vi penger [...] For 1000 franc pleide du å få en full handlevogn, bra saker, sant [kona bekrefter], nå, for 150 euro [ekvivalenten] så blir handlevogna halvfull.⁶⁷

---

⁶² Se for eksempel Éric Agrikoliansky, Philippe Aldrin og Sandrine Lévêque, *Voter par temps de crise. Portraits d'électrices et d'électeurs ordinaires*. Paris: Presses Universitaires de France 2021; Collectif Sociologie politique des élections (SPEL), *Les sens du vote. Une enquête sociologique (France 2011–2014)*. Rennes: Presses universitaires de Rennes 2016.

⁶³ Gaxie, «Klasse og politikk: Et møte med Daniel Gaxie»; Daniel Gaxie, «Appréhensions du politique et mobilisations des expériences sociales», i *Revue française de science politique*, vol. 52, nr. 2–3, 2002.

⁶⁴ Fransk offiser og politiker, Frankrikes statsminister i 1944–1946 og president i 1959–1969.

⁶⁵ Gaxie, *Le Cens cache*.

⁶⁶ Daniel Gaxie, Nicholas Hubé og Jay Rowell (red.), *Perceptions of Europe. A Comparative Sociology of European Attitudes*. London: ECPR Press 2013.

⁶⁷ *Ibid.*, 59; Daniel Gaxie, «Cognitions, auto-habilitation et pouvoirs des 'citoyens'», i *Revue française de science politique* 57, nr. 6, 2007, 745–746.

Det karakteristiske ved dette svaret er hvordan det utformes uten noen eksplisitte referanser til spesifikke politiske klassifikasjoner eller prinsipper. Slakteren produserer en mening, men gjør det med referanse til avgrensede, enkeltstående hverdagserfaringer. Gaxie setter dette i kontrast til responsen fra en 42 år gammel advokat som på samme spørsmål svarer med referanser til temaer fra politisk debatt: forholdet mellom rik og fattig, kvinnenes posisjon, de unge, immigrantene, de som går på velferd og sosiale stønader, statlig kontroll, privatisering, sikkerhet og liberalisme i moralske spørsmål. Slik kan hun hevde at hun i prinsippet er for europeisk integrasjon, og nok ville stemt for Maastricht, *men* hun synes det er «katastrofalt» at «når det gjelder harmonisering av lovgivningen om sosiale rettigheter, legger vi oss systematisk på nivået til de laveste tilbyderne».⁶⁸

Ulikheter i politisasjon påvirker hva slags klassifikasjonsskjemaer som anvendes når politiske spørsmål besvares, og disse spenner fra de mest løsrevede hverdagserfaringer til omfattende politiske verdenssyn. Til forskjell fra nyere velgermodeller som har aksentuert hvordan velgere klarer å gjøre ressurseffektive og tilstrekkelig gode beslutninger på *tross* av manglende politisk interesse og kompetanse,⁶⁹ hevder Gaxie at folk «produserer» meninger på betydningsfullt, kvalitativt ulike *måter*, som *kan* få konsekvenser for deres politiske mulighetsrom. Mestring av politiske klassifikasjonsskjemaer kan påvirke ens evne til å gjøre slutninger i tråd med ens interesser. Michael Carpini og Scott Keeter har vist at blant amerikanere med uttalte økonomiske bekymringer synes økt politisk kunnskap å føre til mer positive holdninger til styrking av offentlig velferd.⁷⁰ Selv om hva som utgjør «korrekte» politiske slutninger, er omstridt, er det altså viktig å forsøke å forstå *hvordan* velgere tenker når de mener noe om politikk. Dette kaller Bourdieu og Gaxie ulike «produksjonsmåter» for politiske meninger.⁷¹ De lavere politiserte vil kunne produsere meninger om færre politiske temaer og miskjenne politikkenes grenser, andre vil «delegere» politisk ansvar til et partiprogram, mens de høyest politiserte kan produsere en «personlig» mening, hvor ulike hensyn veies mot hverandre innad og mellom flere politiske saker (som i eksemplet ovenfor).

---

⁶⁸ Daniel Gaxie, «Cognitions, auto-habilitation et pouvoirs des ‘citoyens’», 747.

⁶⁹ Se f.eks. Samuel L. Popkin, *The Reasoning Voter: Communication and Persuasion in Presidential Campaigns*. Chicago: University of Chicago Press 1991..

⁷⁰ Michael X. Carpini og Scott Keeter. *What Americans Know About Politics and Why It Matters*.

⁷¹ Bourdieu, *Distinction*, 417–425; Daniel Gaxie, «Cognitions, auto-habilitation et pouvoirs des ‘citoyens’»; Daniel Gaxie, «Retour sur les modes de production des opinions politiques», i Philippe Coulangeon og Julien Duval (red.), *Trente ans après La Distinction, de Pierre Bourdieu*. Paris: La Découverte 2013.

Muligheten til å produsere en politisk mening fri for «populisme», umiddelbare hensyn og «egeninteresse», er med andre ord et privilegium forbeholdt de høyt politiserte.

Diskusjon

Vi har i det foregående presentert en kulturell klasseanalyse av politisasjon som trekker på arbeidene til Daniel Gaxie og Pierre Bourdieu. I likhet med Gaxie finner vi store sosiale ulikheter i folks forhold til politikk, også i dagens Norge. Analysene som anvender et todimensjonalt klasseskjema, viser ikke bare forskjeller mellom klasser, men også mellom klassefraksjoner, der de med ulik sammensetning av økonomisk og kulturell kapital skiller seg fra hverandre når det gjelder politisk interesse eller nærhet til partier, noe som er sentrale tegn på politisasjon. Samtidig virker ikke den sosiale ulikheten i politisk interesse å ha økt de siste tiårene, i et tidsrom hvor ulikhetene i valgdeltakelse har blitt forsterket (jf. figur 6), med den følge at valgavholdenhet er mer populært enn det å stemme Arbeiderpartiet. Dette kan bety at arbeiderklassens fallende valgdeltakelse ikke er noen direkte følge av manglende politisk interesse, men at partiene i det politiske feltet ikke tilbyr politiske produkter som fanger arbeiderklassens interesse, og at potensielle arbeiderklassevelgere dermed demotiveres fra å stemme.

Som mange andre sosialdemokratiske partier har også det norske Arbeiderpartiets politiske profil endret seg betydelig de siste tiårene. I Ola Innsets bok *Markedsvendingen* siteres Jonas Gahr Støres beskrivelse av «de sterke *naturgitte* drivkrefter som bidrar til at vi får større forskjeller i Norge» (vår kursivering).⁷² Slike forestillinger om naturgitte drivkrefter er gjerne knyttet til en nyliberal økonomisk og politisk orden, en idémessig og praktisk-politisk utvikling, kjennetegnet av hvordan staten legger til rette for markeds konkurranse for å koordinere et sammenvevd verdenssamfunn. Innset analyserer nyliberalismens tiltakende fotfeste i det norske samfunnet etter 1970-tallets økonomiske krise. Sentralt står ikke bare sosialøkonomer, men også sosialdemokratiske politikere som tenkte de kunne realisere sosialdemokratiske verdier med frie markeder eller markeds-lignende konstruksjoner. Nøkkelord for perioden var liberalisering av finans- og kredittmarkeder, deregulering av boligmarkedet, større autonomi for sentralbanken i utformingen av pengepolitikken, samt privatisering og deregulering av velferdstjenester, offentlig infrastruktur og kraftforsyning.

---

⁷² *Klassekampen*, 19. juli 2017, sitert i Ola Innset, *Markedsvendingen. Nyliberalismens historie i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget 2020, 183.

Den politikken som Arbeiderpartiet tilbyr velgerne i dag, skiller seg med andre ord markant fra hva velgerne møtte før nyliberalismens og høyrebølgens inntog.

Endringen i Arbeiderpartiets politiske strategier og tilbud skyldes ikke bare en ideologisk markeds vending, men også partiets forsøk på å tilpasse seg en endret klassestruktur. Med en større middelklasse oppstår nye velgermarkeder, og partiets strategi ble rettet mot å nå disse store gruppene av «lillavelgere». Ifølge britisk forskning gikk britiske Labours politikk mot sentrum i en periode hvor arbeiderklassen ikke gjorde det samme, og der sammenhengen mellom sosial klasseposisjon og politiske verdier ikke endret seg markant.⁷³ Et fall i tradisjonell klassestemmegivning kan dermed forklares med at Labour ikke lenger tilbyr politikk som samsvarer med arbeiderklassens politiske verdier. I en stor studie av 30 moderne demokratier over 20 år finner Matthew Polacko at inntektsulikhet bidrar til generelt mindre valgdeltakelse, men også til økende sosial ulikhet i valgdeltakelse. Men jo mer polarisert partisystemet er, jo mindre blir denne ulikheten i deltakelse. Det er altså folk med lavinntekt som mobiliseres mest av sterk polarisering mellom partiene.⁷⁴ Dette var også et generelt poeng hos Gaxie: Lavt politiserte velgere med svakere følelse av «borgerplikt» mobiliseres mest når det signaliseres at det virkelig er noe som står på spill i det politiske feltet.⁷⁵ Motsatt kan en følgelig regne med at når sosialdemokratiske partier nærmer seg høyresiden, framstår politiske forskjeller som mindre tydelige og politikken som mindre engasjerende, noe som bidrar til synkende valgdeltakelse.

Samtidig er det viktig å understreke at perspektivet vi anlegger, skiller seg fra *mekaniske* forestillinger om politisk tilbud og etterspørsel. Om de mindre kapitalsterke klassene preges av svakere politisasjon enn de øvrige klassene, så vil deres representanter i det politiske feltet ofte ha større vansker med å nå gjennom med sitt «tilbud». I perioden vi har studert, var det også et 10 prosentpoengs fall i organisasjonsgrad i LO.⁷⁶ Fagforeningene har tradisjonelt sett både mobilisert arbeiderklassen og styrket relasjonen mellom arbeiderklassen og Arbeiderpartiet. Mangelen på slike kollektive ressurser har blitt trukket fram som en forklaring på fallende politisk deltakelse, og som en særlig viktig faktor for

---

⁷³ Geoffrey Evans og James Tilley, «The Depoliticization of Inequality and Redistribution: Explaining the Decline of Class Voting», i *The Journal of Politics*, 74 (4), 2012.

⁷⁴ Matthew Polacko, «Inequality, Policy Polarization and the Income Gap in Turnout», *Party Politics* 28, nr. 4, 2022.

⁷⁵ Gaxie, *Le Cens cache*.

⁷⁶ Andel organiserte av organiserbare arbeidstakere. Jf. her Kristine Nergaard, «Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2020 og 2021». Fafo-notat 2022.

mobiliseringen av nettopp de med svak tilknytning til politikken.⁷⁷ Forestillingen om det liberale og individualiserte demokratiet hvor hver mann og kvinne står alene om sin mening, er også en klasset forestilling, gitt de politiske ulikhetene vi og andre har avdekket.

Videre er spørsmålet om representasjon – møtet mellom politisk tilbud og etterspørsel – ikke nødvendigvis «rent politisk»: Både når det gjelder hvorvidt en stemmer, og hvilket parti en stemmer på, vil ikke beslutningen kun være basert på politisk innhold i snever forstand. For de mindre politiserte er det ikke nødvendigvis spesifikke politiske standpunkter, men også mer generelle disposisjoner som aktiveres når de blir bedt om å produsere en mening eller å avgi stemme. Som Bourdieu har vist i sine studier av «meningens produksjonsmåter», påkaller politiske spørsmål svar som er forankret i klassebestemte etoser, følelser av hva som «passer for sånne som meg». Av dette følger det at mangel på politisk tilbud også kan dreie seg om mangel på det vi kan kalle «symbolsk tilbud» – representanter, talemåter og identiteter som folk kan kjenne seg igjen i. Politisk representasjon er alltid et produkt av et krevende symbolsk arbeid, hvor sosiale identiteter, interesser og politiske samhold veves sammen. Oliver Heaths funn tyder på at de «sosiale signalene» som røper politikeres sosiale klasseposisjon, påvirker graden av klassestemmegivning.⁷⁸ Hvor stor andel av arbeiderklassen som stemmer Labour, avhenger derfor av klasseposisjonen til representantene som står på valg. Når det er flere med politiske kandidater med arbeiderklassebakgrunn, får også Labour flere arbeiderstemmer. Dette tyder på at i hvert fall arbeiderklassevelgere i Storbritannia ikke gjør rent politiske avveininger på valgdagen.

Mangelen på politisk tilbud kan få negative og selvforsterkende følger. Claus Offe har understreket at politiske valgsituasjoner ikke bare er en mulighet til å fremme sine politiske interesser, men at de også innebærer en *forventning* om ytring av interesser, og utgjør en slags sosialiseringsspross hvor en eksponeres for aktørene og stridsspørsmålene i det politiske feltet. Et manglende tilbud og påfølgende valgavholdenhet kan slik forsterke ulikhetene i politisasjon, og forsterke prosesser hvor partiene og bestemte velgergrupper glir fra hverandre. Om vi følger Offe i beskrivelsen av dagens tilstand som en «post-demokratisk kapitalisme», hvor globale markeder og hensyn til finanskapitalinteresser setter agendaen for

---

⁷⁷ Lea Elsässer og Armin Schäfer, «Political Inequality in Rich Democracies», i *Annual Review of Political Science* 26, nr. 1, 2023, 469.

⁷⁸ Oliver Heath, «Policy Representation, Social Representation and Class Voting in Britain», i *British Journal of Political Science* 45, nr. 1, 2015.

politisk handlingsrom, kan slike prosesser tilta i styrke.⁷⁹ I samsvar med våre funn viser også Henning Finseraas og Stine Hesstvedt relativt stabile ulikheter i politisk interesse, men samtidig fallende valgdeltakelse. Når en sammenlikner de høyt utdannede med øvrige velgergrupper, er det særlig ett trekk hvor ulikheten har vært tiltakende siden 1980-tallet, nemlig i graden av hvor fornøyde en er med det politiske demokratiet.⁸⁰ Dette kan skyldes tiltakende demokratisk misnøye i et system som ikke oppleves som å tilby fristende og meningsfulle politiske alternativer. Ifølge Offe kan denne tilstanden føre til økende «ikke-institusjonell» politisk deltakelse (demonstrasjoner, kritiske konsumsformer og boikotter), særlig blant middelklassen. Det kan føre til økt bruk av vold og forekomster av voldsomme sammenstøt blant befolkningen, men også søken etter nye og alternative former for demokratiske framgangsmåter, som bygger på mer direkte deltakelse og andre former for representasjon.⁸¹ Sist, men ikke minst, kan det gi drivstoff til en tiltakende støtte til populistiske bevegelser og partier. Slike bevegelser mobiliserer i en viss grad *mot* noen av de politiske utviklingstrekkene vi har pekt på ovenfor, særlig ved å appellere til en «lukking» av nasjonalstaten mot den globaliserte verden. Den retoriske mobiliseringen av et homogent folk mot «eliten», som også er en politisk elite, blir mer effektiv når misnøyen med demokratiet er større.

Her kan vi ta opp et viktig og oppsummerende poeng, relatert til det tilsynelatende paradokset om synkende valgdeltakelse og mer stabil interesse. Det teoretiske begrepet politisasjon søker å beskrive den interessen som vies det *spesifikt* politiske, altså hendelsene og objektene som stammer fra det politiske feltet og de feltinterne kampene som utspiller seg deg. Subjektivt følt politisk interesse er kanskje det beste enkelte målet på dette, men det er ikke uttømmende. En kan tenke seg at populistiske partier nettopp appellerer til velgere som erfarer det politiske systemet som både skuffende og uforståelig. Sånn sett vekker populistene en politisk interesse hos sine velgere, men at dette er en agonistisk interesse mot politikk spesifikt forstått, altså som «vanlig» politikk. Populistiske partier forsøker ofte å bryte med tradisjonelle forestillinger om politiske skillelinjer, velgergrupper og klassifiseringer av disse,

---

⁷⁹ Claus Offe, «Participatory Inequality in the Austerity State: A Supply-Side Approach», i Wolfgang Streeck og Armin Schäfer (red.), *Politics in the Age of Austerity*. Cambridge: Polity Press 2013.

⁸⁰ Henning Finseraas og Stine Hesstvedt, «Sosial ulikhet i valgdeltakelse før og nå».

⁸¹ Se for eksempel Héléne Landemore, *Open Democracy. Reinventing Popular Rule for the Twenty-first Century*. Princeton: Princeton University Press 2021; Jason Brennan og Héléne Landemore, *Debating Democracy*. Oxford: Oxford University Press 2021.

og isteden operere med brede kategorier som «folk» og «elite». Den populistiske «oss og dem»-retorikken harmonerer nok med lavt politiserte velgeres klassifikasjonsskjemaer, uten å støpe noen stabil representativ relasjon mellom velgeren og dennes politiske representant. Ifølge nyere forskning synes politisk interesse, men ikke valgdeltakelse, å øke blant velgere i nasjonale sammenhenger med sterke populistiske partier.⁸² Politisk interesse kommer altså i ulike former: Den kan oppstå spontant og kontekstavhengig, men den kan også vise til dypere atferds-fremmede disposisjoner. Sistnevnte synes å ha sterk stabilitet på individnivå,⁸³ og ligner på det Gaxie sikter til med sitt begrep om politisasjon. Våre analyser tillater ingen dekomponering av politisk interesse slik forstått, men det kan altså være ulike mekanismer i sving når en observerer stabil interesse, men fallende valgdeltakelse.

Som vi har sett, er politisasjon et sammensatt begrep, hvor ulike dimensjoner og indikatorer spiller sammen, og hvor forholdet mellom dimensjonene kan endre seg. I tillegg har individsammensetningen i arbeiderklassen endret seg, slik at den i dag består av personer med andre stemmevaner og interesser enn tidligere. Her er det rom for oppfølgende forskning. Vårt poeng er ikke at sosiale ulikheter i politisasjon kan forklare enhver endringstendens i klassestemmegivning, valgdeltakelse eller populisme. Poenget er heller at de politiske valgene som treffes, eller ikke treffes, preges av ulike relasjoner til det politiske, i den «snevre» betydningen vi har gitt det her, og at dette påvirker velgernes erfarte politiske mulighetsrom.

Funnene viser også interessante horisontale klasseforskjeller. Et eksempel er den relativt store forskjellen mellom den kulturelle og den økonomiske fraksjonen av overklassen i politisk interesse, mens ulikheten i vet-ikke-svar er ubetydelig. Hvordan kan disse forskjellene tolkes?

En mulig forklaring kan være at politisasjon – oppmerksomhet som vies det politiske feltet – bygger på en toleddet kompetanse: På den ene side dreier det seg om en kognitiv kompetanse, altså kunnskap om og forståelse av politikk. På den annen siden dreier det seg om en sosialt bestemt følelse av å være kompetent, i betydningen å *ha rett og plikt til å mene noe om politikk*, det vi kan kalle statuskompetanse. Det er sistnevnte som særlig viser seg i følelsen av berettigelse til å ha en mening. I Gaxies modell er kognitiv kompetanse sterkest

---

⁸² Miroslav Nemčok, Constantin Manuel Bosancianu, Olga Leshchenko og Alena Kluknavská, «Softening the Corrective Effect of Populism: Populist Parties' Impact on Political Interest», i *West European Politics* 46, nr. 4, 2023.

⁸³ Markus Prior, *Hooked. How Politics Captures People's Interest*. Cambridge: Cambridge University Press 2019.

knyttet til utdanning, mens statuskompetanse er knyttet til posisjonen en har i samfunnsmessige dominansforhold mer generelt. Gaxie vektlegger samspillet mellom de to kompetanseformene. Det kan imidlertid også være slik at visse klasser og klassefraksjoner preges av sterkere følelse av berettigelse til politisk deltakelse, men uten å ha særlig interesse for eller kunnskaper om politikk og «politisk kultur» i seg selv. Når den økonomiske fraksjonen av overklassen føler seg svært meningsberettiget, men erklærer seg relativt mindre interessert i politikk, røper det kanskje at statuskompetansen er mer sentralt i deres politisasjon.

Daniel Laurison har vist at det er store forskjeller i politisk deltakelse innad i den britiske eliten, til tross for at det dreier seg om et sosialt sjikt som i utgangspunktet har alle de ressursene som en ifølge tradisjonelle forklaringsmodeller kan forvente at fremmer politisk deltakelse.⁸⁴ Han sporer disse forskjellene til hvordan deler av eliten synes å ha et mer fortrolig forhold til kultur og mer innflytelsesrike sosiale nettverk, som styrker følelsen av berettigelse til å delta politisk – det vi ovenfor har kalt statuskompetanse. De som «bare» har sin inntekt og kvalifikasjoner å støtte seg på, blir ikke nødvendigvis politisk deltakende. Også i Norge er det tydelige klasseforskjeller i politiske deltakelsespraksiser,⁸⁵ og også her mellom fraksjonene av overklassen. En studie har vist at det er hovedsakelig den kulturelle fraksjonen av overklassen som «deltok på politisk møte», mens den økonomiske fraksjonen forholdsvis sjeldent «prøvde å påvirke andre til å stemme et bestemt parti» (nest minst blant samtlige klassefraksjoner), og sjeldent benytter «valgmater» på nettet.⁸⁶

I sin avhandling om det franske borgerskapets politisasjon beskriver Kevin Geay dette som en *ambivalent politisasjon*: Borgerskapet er samtidig hypermobiliserte som velgere, men mer distanserte overfor politikk slik den møter dem i hverdagen.⁸⁷ Geay forklarer denne «avslappede investeringen» i politikk med hvordan gruppen først og fremst kjennetegnes av en høyere statuskompetanse, en «noblesse obligé», men med en relativt lavere kognitiv investering i politikk som «lærd» kultur. Slik bygger Geay videre på Gaxies teori, og han

---

⁸⁴ Daniel Laurison, «The Right to Speak: Differences in Political Engagement among the British Elite», i *Sociological Review* 63, nr. 2, 2015.

⁸⁵ Nora Céline Warholm Essahli. *Sosial klasse og relasjoner til politikk i Norge. En kvantitativ studie av forholdet mellom klasseposisjon, politiske disposisjoner og politisk handling*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo 2021.

⁸⁶ Hallvard Moe, Jan Fredrik Hovden, Brita Ytre-Arne, Tine U. Figenschou, Torgeir U. Nærland, Hilde Sakariassen og Kjersti Thorbjørnsrud, *Informerte borgere? Offentlig tilknytning, mediebruk og demokrati*. Oslo: Universitetsforlaget 2019.

⁸⁷ Kevin Geay, «Enquête sur les rapports au politique des classes supérieures». Doktorgrad i statsvitenskap, Université Paris-Dauphine 2015.

viser hvordan forholdet mellom sosial posisjon og politisasjon ikke alltid er så ensartet. Tilsvarende har Gunnar Bugge Helle vist at medlemmer av den norske økonomiske overklassen har et forhold til politikk som preges av sterk følelse av berettigelse, samtidig som flere har svært selektive kunnskaper om politikken og dens aktører. Særlig de som har overvekt av økonomisk kapital og som jobber innen finans, uttrykker ulike former for distanse til politiske aktører, noe som kan kobles til hvordan de gjerne overfører «know how» og disposisjoner tillært fra eget arbeidsfelt. Det er hovedsakelig hos de formuende med høy utdanning, typisk i samfunnsvitenskapelige fag, at vi finner en mer generell investering i politisk kultur, som det å lese et bredt utvalg av aviser (utover *Aftenposten* og *Finansavisen*). Motsatt finnes det i den «finansielle fraksjonen» personer som framstår svært meningsberettigede, men som i mindre grad følger med på norske politiske nyheter, og som mangler relativt grunnleggende kunnskap om norske politiske aktører (som partilederne i sentrale partier).⁸⁸

Ovenfor viste vi hvordan den økonomiske fraksjonen av overklassen synes å være høyt mobilisert i favør av partiet Høyre og høyresiden. Selv om det kan framstå som «naturlig» at de bemidlede stemmer til høyre, er det ingenting egentlig åpenbart ved dette: Klassen er tydelig mobilisert til fordel for høyresiden – men hvordan kommer det i stand?⁸⁹ Som vi har sett, er ikke den økonomiske overklassen så monolittisk investert i politikk sammenlignet med andre fraksjoner av overklassen, men de synes likevel overlegne i sin evne til å la seg representere politisk. Dette kan forklares hvis en forstår hva slags sosiale relasjoner som *muliggjør* en slik mobilisering. Det franske borgerskapet, som er svært stabil i sin stemmegiving for høyresiden, begrunner sine politiske valg med familieverdier. De er gjerne kritiske til politikere *som* politikere (men kjenner dem gjerne privat, på fornavn), og unngår politikk som samtaleemne, et emne som ofte virker støtende i den «borgerlige sosiabilitetsetikken». Ifølge Agrikoliansky og Geay er det nettopp den avstanden borgerskapet opprettholder til politikken og vanlige former for «politisk deltakelse», som styrker følelsen av naturlig tilhørighet til høyre, gjennom en avpolitisering og naturalisering av den sosiale ordenen.⁹⁰

---

⁸⁸ Gunnar Bugge Helle, *The Politicization of the Economic Fraction of the Upper Class. A Qualitative Study of Ordinary Relationships to Politics among the Privileged in Norway*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo 2021.

⁸⁹ Éric Agrikoliansky og Kevin Geay, «La bourgeoisie économique: une ‘classe mobilisée’, mais comment?», i *Actes de la recherche en sciences sociales*, 2020.

⁹⁰ Thibaud Boncourt og Kevin Geay, «‘Y a tellement de sujets moins médiocres!’: Les formes du relâchement politique des catégories supérieures», i (SPEL), *Les sens du vote*.

Konklusjon

I denne artikkelen har vi presentert et kulturelt klasseanalyse-perspektiv på sosial ulikhet i forbindelse med politisk deltakelse, som bygger på arbeidene til Gaxie og Bourdieu.

Underveis har vi vist ulikheter i politisasjon som er på samme nivå som hva Martinussen fant i 1973 og som de Gaxie rapporterte fra Frankrike. Sosiale ulikheter i politisasjon er altså et vedvarende fenomen i demokratiske og kapitalistiske samfunn, det vil si samfunn hvor rettighetene til å delta er svært likt fordelt, men hvor klaseskillene likevel gir svært ulik anledning til det. Kulturell klasseanalyse-perspektivet på politisasjon understreker at sannsynligheten for at aktører vier politikk interesse, avhenger av at de *sosialt predisponert* til å mobilisere de kulturelle ressursene de har. Utdanning er den viktigste av disse kulturelle ressursene. Som kulturell kapital henter den mye av sin verdi fra relativ knapphet. Utdanning er imidlertid ikke i seg selv en direkte kilde til politisk kompetanse. Utdanning kultiverer heller mer generelle kulturelle kompetanser: en sans for det lærde og abstrakte språket, en anerkjennelse av legitime autoriteter osv., som kan *overføres* til politikkenes domene når dette blir *sosialt sannsynlig*. Og denne sosiale sannsynligheten avhenger av statuskompetanse – at en erfarer at politikk er noe en er berettiget til å mene og uttale seg om – som øker med høyere sosiale posisjoner, alder og kjønn. En innflytelsesrik artikkel i forskningsfeltet omtaler at årsaken til at folk ikke deltar, er at de enten ikke *kan* (ikke har tid og penger en kan donere), *vil* (manglende interesse, likegyldighet), eller at *ingen spurte* (nettverk og organisasjoner).⁹¹ Men vi mener dette først og fremst handler om langt mer grunnleggende sosiale relasjoner til politikk som en form for kultur, som må mestres og erfares som relevant for å virke som *meningsfull*. For å sette det på spissen: Det hjelper ikke å ha tid eller bli spurt om å delta dersom politikk *i seg selv* erfares som fremmed og uvedkommende. Og den erfaringen er sterkt sosialt betinget.

Hvis en i tråd med Gaxies perspektiv avgrenser det *spesifikt politiske* til å gjelde hendelsene som utspiller seg i det politiske feltet, og politisasjon til den interessen som vies dette, synes mange vanlige folk å komme til kort når det gjelder kravene for å kunne delta politisk. Dette kan knyttes til det som i Frankrike har vært en het debatt: om «legitimisme» i forskningen på kulturelle klaseskiller. Poenget ble lansert av Claude Grignon og Jean-Claude

---

⁹¹ Henry E. Brady, Sidney Verba og Kay Lehman Schlozman, «Beyond SES: A Resource Model of Political Participation», i *American Political Science Review* 89, nr. 2, 1995.

Passeron, som argumenterte for at tilnærmingene til populærkultur har en tendens til å svinge mellom to ytterligheter: På den ene siden har vi det som kan kalles *populisme*, som ser på populærkultur som selvstendig og overser hvordan den påvirkes av maktrelasjoner mellom klasser. På den annen side har vi såkalt *legitimisme*, som kun ser på populærkultur i forhold til den dominerende, mer sosialt aksepterte kulturen, det vil si kun som en dominert kultur.⁹² Forskning i tradisjonen etter Bourdieu kritiseres for altfor ensidig å beskrive arbeiderklassen i kraft av deres «mangel» på legitim kultur. Parallelt har kanskje studier av de mest privilegerte overdrevet hvor enhetlig disse mestrer legitim kultur, som for eksempel politikk. Det er all grunn til å være på vakt for ikke å overse sentrale trekk ved de lavt politisertes politiske uttrykksform når en «konstruerer» forskningsobjektet på denne måten. Følelser av urettferdighet og moralsk harme, samt mer uformelle former for politisk deltakelse og samhold, kan alle ha betydning for hvordan folk orienterer seg politisk. Dybdeintervjuer, fokusgruppe-intervjuer og etnografiske studier av lokalmiljøer kan motvirke tendenser til legitimisme, siden slike studier *kan* være mer lydhøre for de dominertes eget perspektiv på politikk. Like fullt produseres politikken alltid et annet sted – internt i det politiske feltet – og dette feltet setter agendaen for *hva* som til enhver tid er politisk relevant. Kanskje er det bare studier som tar utgangspunkt i politikken *slik definert* som gjør det mulig å avdekke, og ta på alvor, de eksklusjonseffektene som trer i kraft når vi organiserer politikk på den måten vi gjør i representative demokratier.

---

⁹² Claude Grignon og Jean-Claude Passeron, *Le Savant et le Populaire. Misérabilisme et populisme en sociologie et en littérature*. Paris: Seuil 1991.